

**UNIVERZITET U SARAJEVU
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
ODSJEK ZA POLITOLOGIJU**

ULOGA NATO INTEGRACIJA U PROCESU IZGRADNJE DRŽAVE

- Magistarski rad -

Kandidat:
Edina Gabela
Br. indeksa:275-2/PIR

Mentor:
Prof. dr. Sead Turčalo

Sarajevo, maj 2020. godine

**UNIVERZITET U SARAJEVU
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
ODSJEK ZA POLITOLOGIJU**

ULOGA NATO INTEGRACIJA U PROCESU IZGRADNJE DRŽAVE

- Magistarski rad -

Kandidat:
Edina Gabela
Br. indeksa: 275-2/PIR

Mentor:
Prof. dr. Sead Turčalo

Sarajevo, maj 2020. godine

Sadržaj

UVOD.....	5
1. TEORIJSKO-METODOLOŠKI DIO RADA	10
1.1. Predmet istraživanja	10
1.2. Problem istraživanja	10
1.3. Ciljevi istraživanja.....	11
1.3.1. Naučni ciljevi.....	11
1.3.2. Društveni ciljevi	11
1.4. Istraživačke hipoteze	12
1.5. Metode istraživanja.....	12
2. Bosna i Hercegovina i NATO savez.....	14
2.1. Razlozi nastanka NATO saveza	14
2.2. Širenje NATO-a.....	15
2.3. Finansiranje NATO saveza.....	17
2.3.1. Upravljanje finansijama.....	17
2.3.2. Zajedničko finansiranje	20
2.4. Vojni savez bez vojske	21
2.5. Kako NATO funkcionira	22
2.6. Donošenje odluka NATO-a.....	22
2.7. Odbor za planiranje odbrane.....	23
3. NATO i perspektive sigurnosti.....	29
3.1. Doprinos NATO-a sigurnosti i miru.....	29
3.2. Strateška orijentacija NATO-a po završetku „hladnog rata“.....	31
3.3. Uloga NATO-a u „menadžmentu kriza“	33
3.4. Uključivanje BiH u evroatlanske sigurnosne strukture	34
3.5. Novi koncept za nove izazove	38
3.6. Neupitna sigurnost i dinamična uključenost.....	41
3.6.1. Put prema NATO-u 2020. u Jugoistočnoj Evropi	42
4. Prednosti i nedostaci članstva BiH u NATO	48
4.1. Prednosti Bosne i Hercegovine članstva u NATO-u.....	48
4.1.1. Podrška partnerskih zemalja.....	49
4.1.2. Konverzija imovine	51
4.1.3. Vojne baze	52
4.1.4. Ljudski resursi	53
4.1.5. Višak ljudskih resursa i njihovo zbrinjavanje	55
4.1.6. Međunarodni angažmani	56
4.2. Uloga NATO-a u slučajevima civilnih izvanrednih situacija.....	58
4.3. Nedostaci članstva BiH u NATO	59
4.3.1. Troškovi vezani za članstvo u NATO	59

4.3.2. Ograničenja i dileme vezane za podršku članstvu u NATO-u	65
4.3.3. Ekonomski efekti na državnu ekonomiju (direktni i indirektni)	66
4.3.4. Troškovi članstva - doprinos zajedničkom NATO budžetu	68
4.3.5. Troškovi za civilno i vojno predstavljanje u NATO-u	70
4.3.6. Troškovi za obaveze naših trupa u zajedničkim operacijama	71
5. Zaključak	73
6. Literatura	77

UVOD

Kao što je poznato, ugovorom iz Vašingtona 1949. godine osnovan je NATO ili Sjevernoatlanski savez. NATO je osnovan u cilju uspostavljanja slobode i demokratije. NATO predstavlja vojno – politički savez kome je glavni cilj očuvanje slobode s jedne strane, i sigurnosti njegovih članica, s druge strane.

Drugim riječima, tokom 1949. godine perspektiva daljnog komunističkog širenja potaknula je Sjedinjene Države i 11 drugih zapadnih država na osnivanje Sjevernoatlantskog saveza (NATO). Sovjetski Savez i njemu pridružene komunističke nacije u istočnoj Evropi osnovale su suparnički savez, Varšavski pakt, 1955. Usklađivanje gotovo svake evropske države u jedan od dva suprotstavljenih tabora formaliziralo je političku podjelu europskog kontinenta koja se dogodila od Svjetskog rata (1939-1945). Ova usklađenost pružila je okvir za vojni sukob koji se nastavio tokom hladnog rata (1945.-1991.).

Sukob između zapadnih država (uključujući Sjedinjene Države, Veliku Britaniju, Francusku i druge zemlje) i komunističkog istočnog bloka (na čelu sa Savezom sovjetskih socijalističkih republika ili SSSR-om) započeo je gotovo čim su pištolji utihnuli na kraju drugog svjetskog rata (1939-1945). SSSR je nadzirao postavljanje prosovjetskih vlada u mnogim područjima koja je oduzeo nacistima tokom rata. Kao odgovor, SAD i njihovi zapadni saveznici tražili su načine kako spriječiti daljnje širenje komunističkog utjecaja na evropskom kontinentu. 1947. američki čelnici uveli su Marshallov plan, diplomatsku inicijativu koja je pružala pomoć prijateljskim zemljama kako bi im pomogla u obnovi ratom oštećene infrastrukture i ekonomije.

Npr. NATO intervencija u Bosni i Hercegovini je provedena u cilju uspostavljanja dugoročnog mira za vrijeme i nakon rata. NATO-ova intervencija započela je u velikoj mjeri kao politička i simbolična, ali se postepeno proširila tako da je obuhvatila velike zračne operacije i raspoređivanje približno 60.000 vojnika u okviru operacije Zajednički napor.

Kao što je poznato, Bosna i Hercegovina i NATO aktivno sarađuju na mnogobrojnim područjima. Međutim, saradnja NATO i Bosne i Hercegovine se ogleda u reformi odbrambenog i sigurnosnog sektora. Osim toga, saradanja se takođe ogledu kroz samu podršku široj i institucionalnoj i demokratskoj reformi. Ono što je bitno istaći, jeste činjenica, da je proces pridruživanja NATO-u nastavljen ubrzanim tempom. Također se i bilateralna saradnja razvija progresivno u cilju budućem članstvu NATO sistemu.

Akcijski plan za članstvo (MAP) NATO-ov je program savjeta, pomoći i praktične podrške prilagođen individualnim potrebama zemalja koje se žele pridružiti Savezu. Sudjelovanje u MAP-u ne prejudicira bilo kakvu odluku Saveza o budućem članstvu. Zemlje koje sudjeluju u MAP-u podnose pojedinačne godišnje nacionalne programe o svojim pripremama za moguće buduće članstvo. Oni pokrivaju političke, ekonomске, odbrambene, resursne, sigurnosne i pravne aspekte.

Proces MAP-a pruža fokusiran i iskren mehanizam povratnih informacija o napretku zemalja koje pretenduju na njihovim programima. To uključuje i političke i tehničke savjete, kao i godišnje sastanke između svih članica NATO-a i pojedinačnih pretendenata na razini Sjevernoatlantskog vijeća radi procjene napretka, na temelju godišnjeg izvještaja o napretku. Ključni element je pristup odbrambenom planiranju za pretendente, koji uključuje razradu i pregled dogovorenih ciljeva planiranja. U sklopu MAP-a, Bosna i Hercegovina je napravila značajan korak na putu za ulazak u tzv „Akcioni plan za punopravno članstvo“.

Članstvo u NATO-u i evropskoj uniji su strateški ciljevi Bosne i Hercegovine. Bitno je istaći da u Federaciji Bosne i Hercegovine postoji koncenzus, dok je u RS-u upitan. Bosna i Hercegovina će, u skladu s tim, težiti punopravnom članstvu u NATO, i namjeri uključiti svoje oružane snage u vojnu strukturu NATO-a.

U radu će se istražiti historija i karakter Sjevernoatlanskog saveza (NATO), te percepcija uloge Bosne i Hercegovina kao buduće punopravne članice NATO pakta. Ulazak Bosne i Hercegovine u NATO imao bi za cilj za poboljšati i utvrditi međunarodni položaj, te osigurati političku stabilnost i ekonomski napredak.

Sam ulazak Bosne i Hercegovine u NATO savez bi s jedne strane mogao osigurati višestruke koristi, u smislu njene nacionalne sigurnosti, političke stabilnosti, ekonomskog napretka i prosperiteta, te snažnijeg međunarodnog položaja. Bosna i Hercegovina bi ulaskom u NATO dobila dodatnu garanciju sigurnosti svog teritorija i svoje samostalne državnosti. U ovom završnom radu će se posebno razmatrati predodžba uloge Bosne i Hercegovine u NATO savezu, kao i njeno prisustvo u budućim savremenim geopolitičkim procesima.

Također moramo istaći da je uloga Rusije u Bosni i Hercegovini izuzetno velika. Tako, članovi rukovodstva evroatlanskih alijasi sve češće spominju utjecaj Moskve, a najveći svjetski mediji pišu o sve prisutnijoj ruskoj ulozi na zapadnom Balkanu kroz Srbiju i BiH sa tendencijom na RS. Cilj Rusije je očigledan, a to je držati Bosnu i Hercegovinu van članstva NATO-a a samim time i otežati i usporiti priključivanje Evropskoj uniji.

Postoji nekoliko mehanizama pomoću kojih bi Rusija mogla utjecati na domaću politiku, kako u Bosni i Hercegovini, tako i uzemljama NATO-a i zauzvrat zahtijevati njihovo odlučivanje o vojnim odgovorima. Ti mehanizmi uključuju oblikovanje stavova javnosti i povezivanje s njima i finansiranje simpatičnih političara u zemljama NATO-a. Rusija navodno koristi sva tri ova alata posljednjih godina.¹

I. Utjecaj na stavove javnosti

Rusija je već pokušala utjecati na nacionalno odlučivanje usmjeravajući javnost mišljenje o zemljama NATO-a. Čini se da je Rusija uzela dva pristupa u svom ciljanju javnih stavova. Prvi je predstaviti javnosti ruske perspektive na specifična vanjskopolitička pitanja. Drugi je pristup bio upotreba društvenih medija da bi se ostvarile podjele oko vanjskopolitičkih pitanja (npr. rase, imigracije) unutar NATO zemalja. Čini se da su te akcije namijenjene državama NATO-a da gledaju prema unutra i siju zb rku, neizravno smanjujući vjerovatnost da će te države pridonijetina vojni odgovor protiv Rusije.

¹ Binnendijk, A., Priebe, M., An attack against them all - Drivers of Decisions to Contribute to NATO Collective Defense, Rand Corporation, 2019., str. 37.

Kao što je gore raspravljano, značajno protivljenje javnosti najvjerovalnije utječe na nacionalno doprinonošenje kad se elite znatno ne slažu oko vanjskopolitičkih izbora.

II. Angažman i podrška simpatičnim političarima

Velike podjele među političkim elitama o nacionalnoj sigurnosti mogu bi smanjiti spremnost zemalja da, posebno, sudjeluju u vojnoj kampanji protiv Rusije ako se ključni veto igrači ne slažu ili postoje predstojeći izbori. Rusija bi, dakle, mogla pokušati utjecati na savezničko odlučivanje njegovanjem proruskih stavova među političarima.

Stranka Ujedinjena Rusija uspostavila je „sporazume o saradnji“ s krajnje desničarskim strankama u zemljama NATO-a, poput italijanske Sjeverne lige. Ti sporazumi uključuju planove za redovne sastanke i „saradnju gdje je to prikladno o ekonomskim, poslovnim, i političkim projektima. Ova vrsta angažmana mogla bi se koristiti i pojačati postojeće proruske simpatije tih stranaka.²

Angažovanje se također može upotrijebiti za uvjeravanje NATO političara u određena inostrana politička pitanja ili pružanju informacija koje NATO elite mogu upotrijebiti za izradu proruske države.

Na primjer, tokom evropskih rasprava o sankcijama Rusiji, u jeku ruske okupacije Krima, pripadnici ruske Dume ugostili su višestruke delegacije članova političkih stranaka iz zemalja NATO-a u „promatračkim misijama“ na Krim (unatoč tome što su takve posjete bile kršenje ukrajinskog zakona).

Rusija je također nastojala utjecati na vanjskopolitičke izbore članica NATO-a pružajući finansijsku i drugu pomoć krajnje desnim europskim strankama. Rusija je npr. pružala bezuspješno anti-NATO crnogorsku političku koaliciju, anti-NATO pokret određenih čelnika koji su ujedno i na platnim spiskovima ruskih institucija u Srbiji, pokretanje društvene kampanje protiv protivnika prorskog kandidata itd.

² Binnendijk, A., Priebe, M., An attack against them all - Drivers of Decisions to Contribute to NATO Collective Defense, Rand Corporation, 2019., str. 39.

U prošlosti je Rusija nastojala povećati ovisnost drugih država o Rusiji, a kasnije su znali prijetiti sankcijama kako bi utjecali na njihovo donošenje odluka. Kroz niže tržišne cijene i razvoj infrastrukture, Rusija je postala primarni opskrbljivač prirodnim plinom za euroazijske i istočnoevropske države. Novi plinovodi prema Evropi značit će da Rusija može zaobići te države kako bi održala opskrbu za unosnu prodaju Zapadnoj Evropi - čak i kad je plin prekinut u euroazijskoj ili istočnoevropskoj državi.

Kao rezultat toga, Rusija je poticala ovisnost o ruskom plinu bez da Rusija postaje ovisna na ove države zauzvrat. Godine 2014., Rusija je koristila ovaj utjecaj da izvrši promjene u ukrajinskoj vanjskopolitičkoj orientaciji. Kad su je ukrajinski susjedi pokušali ublažiti utjecaj pružanjem „obrnutog toka“ iz vlastitih zaliha, prijetio je Putin da - i kasnije učinili - smanji zalihe onima koji su sudjelovali. Na primjer, Rusija je smanjila zalihe plina u Poljskoj za 45 posto u jesen 2014. godine, forsirajući poljsku vladu da odustane od politike pružanja obratnih tokova Ukrajini. U drugom primjeru, Rusija je primijenila poljoprivredne i turističke sankcije Turskoj da bi nakon toga prisilili tursko izvinjenje. Nedugo nakon toga je u turskom zračnom prostoru oboren ruski avion.³

Nastavak provedbe aktivnosti u odnosu na NATO ostaje prioritet institucija Bosne i Hercegovine. Prioritetne aktivnosti bit će prvenstveno usmjerenе ka aktivaciji i provedbi MAP-a. Aktivacija MAP-a, za koju postoji širok politički konsenzus u Bosni i Hercegovini, omogućava da svi subjekti obrane u Bosni i Hercegovini (u okviru vlastite ustavne i zakonske nadležnosti) nastave s provedbom aktivnosti u odnosu na NATO, koje su utvrđene Zakonom o obrani Bosne i Hercegovine. Aktiviranjem MAP-a, Bosna i Hercegovina će dodatno unaprijediti svoje institucije i svoju efikasnost u domenu obrane i sigurnosti te tako i dodatno afirmirati Bosnu i Hercegovinu kao sigurnu i poželjnu zemlju za strane investicije.⁴

³ Bosna i Hercegovina, Akcijski plan za članstvo – Godišnji nacionalni program (period 2019 – 2020), August 2019., str. 43.

⁴ Bosna i Hercegovina – Predsjedništvo, Strategija vanjske politike Bosne i Hercegovine 2018. – 2023., Sarajevo, 2018., str. 7.

1. TEORIJSKO – METODOLOŠKI DIO RADA

1.1. Predmet istraživanja

Predmet istraživanja završnog rada predstavlja Bosnu i Hercegovinu u sklopu pristupa evroatlanskih integracija, gdje su Evropska unija, a tako i NATO odigrali veoma važnu ulogu u reformi sigurnosnog aparata u skladu sa demokratskim formama. Članstvo u NATO savezu bi Bosni i Hercegovini dalo jedinstven i efikasan sigurnosni okvir, te njeno učeće u regionalnim i međunarodnim odnosima.

Kao predmet istraživanja ovog završnog rada bismo naveli metode koje bi BiH morala proći u cilju budućeg punopravnog članstva u NATO savez. Međutim, samo približavanje Bosne i Hercegovine punopravnom članstvu u Alijansi nosi i potrebu da se u široj javnosti otpočne upoznavanje, raspravama o svim mogućim koristima jedne tako važne političke odluke.

U dosadašnjim javnim raspravama o odnosu između Bosne i Hercegovine i NATO saveza, prioritet su imala politička i sigurnosna pitanja, dok je stručna rasprava o ekonomskoj dimenziji izostala. To je posljedica nedostatka istraživanja i analiza na ovu temu u BiH, te veoma zahtjevnog i kompleksnog zadatka argumentovanja mogućih ekonomskih izdataka i koristi od pristupanja Alijansi.

1.2. Problem istraživanja

Problem istraživanja se ogleda u činjenici da NATO, odnosno pridruživanje NATO savezu je jedan od glavnih vanjsko – političkih prioriteta tranzicijskih država pa tako i Bosna i Hercegovina. Vanjska politika Bosne i Hercegovine usmjerena je ka očuvanju i unapređenju trajnog i stabilnog mira, sigurnosti, stabilnog demokratskog i sveobuhvatnog razvoja države i doprinosa međunarodnom miru i sigurnosti.

1.3. Ciljevi istraživanja

1.3.1. Naučni ciljevi

Naučna deskripcija

Naučnom deskripcijom upoznat ćemo se NATO alijansom, sistemom organizacije, njenom strukturu, principima, ciljevima, aktivnostima u Bosni i Hercegovini, te i procesom, kroz koji prolazi država u toku pridruživanja NATO savezu.

Naučna prognoza

Približavanje, odnosno proces pridruživanja Bosne i Hercegovine NATO savezu odvija se uporedo sa procesom izgradnje državnih struktura, u okviru postratne i postkonfliktne tranzicije i stabilizacije mira na osnovama Dejtonskog okvirnog mirovnog sporazuma. NATO štab u Sarajevu kao stabilizirajući dio sigurnosnog okruženja zemlje, imao je veoma važnu ulogu u pružanju pomoći tokom reforme odbrane BiH.

Uzimajući u obzir, odnos BiH prema NATO savezu, te odnos NATO saveza prema BiH, dobija se uzročno - posljedičnu vezu. U tu vezu veoma je važno uključiti i kvalitetnu raspravu o pridruživanju Bosne i Hercegovine NATO savezu i širu bosanskohercegovačku javnost, s ciljem tumačenja i boljeg razumijevanja prihvatanja, procesa, prednosti i nedostataka učlanjenja NATO savezu, kao i konačnom podrškom cjelokupne javnosti za pridruživanje BiH NATO savezu.

1.3.2. Društveni ciljevi

Razultati ovog istraživanja će doprinijeti boljoj kvaliteti javne rasprave i razumijevanja približavanja, te prednosti i nedostataka pridruživanja NATO savezu. Također, istraživanje i njegovi rezultati trebaju omogućiti sa jedne strane valjano poznavanje istraživane pojave, a sa druge strane podstaći svijest društva, te ukazati na važnost njihovog prihvatanja procesa približavanja evroatlanskim integracijama. Odluka o tom potezu sasvim sigurno će imati utjecaja kako na našu budućnost tako i na budućnost sljedećih generacija.

Valja znati da je veoma važna i značajna podrška javnog mnijenja u procesu kreiranja javnih politika. Da bi dobili podršku javnog mnijenja, vlasti se trebaju posebno angažovati i posvetiti na aktivnostima kvalitetne i pravovremene informiranosti - obavještenosti građana o koristima pridruživanja Bosne i Hercegovine NATO savezu.

Evidentna je jako slaba informisanost građana Bosne i Hercegovine o pridruživanju, procesu pridruživanja NATO-u, kao i prednostima i nedostacima pridruživanja ovom Savezu. U završnoj Deklaraciji NATO-a Samita u Čikagu, koji je održan 21. maja 2012. godine saveznici su snažno podržali aspiracije BiH ka članstvu u NATO. Dostignuti su mnogi napredci i približavanja Bosne i Hercegovine ka NATO-u a posebno postignutim dogovorom o knjiženju nepokretne vojne imovine.

1.4. Istraživačke hipoteze

Generalna hipoteza

- *H0: Koristi pridruživanja Bosne i Hercegovine NATO savezu su veće u odnosu na nedostatke.*

Navodim više pojedinačnih hipoteza:

- *H1: NATO savez kao najmoćnija vojno – odbrambena organizacija na svijetu, predstavlja najbolji okvir za stabilnost i sigurnost budućih zemalja članica.*
- *NATO savez je u najvećoj mjeri doprinio reformi odbrane i održivoj uspostavi sistema odbrane Bosne i Hercegovine.*
- *Prednosti pridruživanja Bosne i Hercegovine NATO savezu su višestruke, ali su još uvijek ne informiše nekako političke strukture tako i društvene strukture skeptične u vezi pridruživanja istom.*

1.5. Metode istraživanja

Prilikom naučnog istraživanja koristit će se kvantitativna istraživanja.

Istraživačke metode prikupljanja podataka sastoje se od:

- Teorijskog rada na literaturi (korištenje sekundarnih izvora), koji obuhvata analiziranje velikog broja tekstova (knjiga, članaka, raspoloživih empirijskih studija, zbornika radova, interneta) iz oblasti sigurnosti, međunarodnih odnosa i sl.

U postupku provjere postavljenih hipoteza primijenjene su sljedeće naučne metode:

- Metoda deskripcije, prilikom definisanja pojmove i činjenica vezanih za problematiku istraživanja.
- Metoda dokazivanja, prilikom utvrđivanja signifikantnosti postavljenih hipoteza.
- Komparativna metoda, prilikom upoređivanja razlika rezultata istraživanja u stavovima između različitih subuzoraka.
- Metoda ispitivanja i metoda analize sadržaja dokumenata. Kao tehnika metode ispitivanja primijenit će se intervju i anketa, koja podrazumijeva izradu anketnog upitnika.

2. BOSNA I HERCEGOVINA I NATO SAVEZ

2.1.Razlozi nastanka NATO saveza

Sjevernoatlantski savez osnovan je nakon Drugog svjetskog rata. Njegova je svrha bila osigurati mir u Evropi, promovisati saradnju među svojim članicama i čuvati njihovu slobodu - sve to u kontekstu suzbijanja prijetnje koju je u to vrijeme predstavljao Sovjetski Savez.

Ugovor o osnivanju Saveza potpisalo je u Washingtonu 1949. desetak evropskih i sjevernoameričkih zemalja. Obavezuje saveznike na demokratiju, individualnu slobodu i vladavinu zakona, kao i na mirno rješavanje sporova.

Ono što je najvažnije, ugovor iznosi ideju kolektivne odbrane, što znači da se napad na jednog saveznika smatra napadom na sve saveznike. Sjevernoatlantski ugovor - ili NATO - navodi da je sigurnost njegovih evropskih zemalja članica nerazdvojno povezana sa sigurnošću njegovih sjevernoameričkih zemalja članica. Organizacija također pruža jedinstveni forum za dijalog i saradnju preko Atlantika.

Tokom 1947. i 1949. godine se desio niz dramatičnih političkih događaja, koji su ujedno i doveli do prekretnice. Među najvažnijim događajima se spominje državni udar u Čehoslovačkoj u junu 1948. godine, kao i direktne prijetnje na:

- Norvešku,
- Grčku,
- Tursku, i
- mnoge druge evropske države.

Kao jedna od prijetnji se spominje i ilegalna blokada Berlina. Ista je započela u aprilu mjesecu 1948. godine.

Poslije tih nemilih događaja, također se u martu iste godine potpisuje Briselski sporazum od strane sljedećih zemalja:

- Belgije,

- Francuske,
- Luksemburga, i
- Ujedinjenog Kraljevstva.

Cilj Briselskog sporazuma je bio jedan korak ka zajedničkom razvoju odbrambenog sistema. Osim toga, jedan od ciljeva je također bio uspostavljanje jače saradnje, kako bi se iste zemlje odbranile od različitih ideooloških, vojnih, te političkih prijetnji. Briselski sporazum se spominje ujedno i kao prvi korak u poslijeratnoj rekonstrukciji zemalja Zapadne Evrope. Isti sporazum je rezultovao osnivanjem Odbrambene organizacije Zapadne unije.

2.2. Širenje NATO-a

Zemlje koje su izrazile interes za pridruživanje Savezu u početku su pozvane da se uključe u Intenzivirani dijalog s NATO-om o svojim težnjama ka članstvu i povezanim reformama. Zemlje pretendenti tada mogu biti pozvane da sudjeluju u MAP-u kako bi se pripremile za potencijalno članstvo i pokazale svoju sposobnost da ispune obaveze i obaveze mogućeg budućeg članstva. Sudjelovanje u MAP-u ne garantuje članstvo, ali predstavlja ključni mehanizam pripreme.⁵

Zemlje koje teže pridruživanju NATO-u moraju pokazati da su u stanju provoditi načela Vašingtonskog sporazuma iz 1949. godine i pridonositi sigurnosti na euroatlantskom području. Također se očekuje da će ispuniti određene političke, ekonomске i vojne kriterije, koji su izloženi u Studiji o proširenju NATO-a iz 1995.

1995. godine Savez je objavio rezultate Studije o proširenju NATO-a koja je razmatrala zasluge prijema novih članica i kako ih treba uvesti. Zaključio je da je kraj hladnog rata pružio jedinstvenu priliku za izgradnju poboljšane sigurnosti na cijelom euroatlantskom području i da bi proširenje NATO-a pridonijelo povećanoj stabilnosti i sigurnosti za sve. Učinit će to, zaključila je Studija:

⁵ https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49212.htm, preuzeto, 07.10.2020.

- potičući i podržavajući demokratske reforme, uključujući uspostavljanje civilne i demokratske kontrole nad vojnim snagama,
- njegovanje obrazaca i navika saradnje, savjetovanja i postizanja konsenzusa karakterističnih za odnose među članicama Saveza, i
- promovisanje dobrosusjedskih odnosa.⁶

Na taj način bi se povećala transparentnost u odbrambenom planiranju i vojnim proračunima, jačajući time povjerenje među državama, te ojačala ukupna tendenciju ka bližoj integraciji i saradnji u Europi. Studija je također zaključila da će proširenje ojačati sposobnost Saveza da doprinese evropskoj i međunarodnoj sigurnosti, te ojačati i proširiti transatlantsko partnerstvo.

Prema Studiji, zemlje koje traže članstvo u NATO-u morale bi biti u stanju dokazati da su ispunile određene zahtjeve. To uključuje:

- funkcionirajući demokratski politički sistem zasnovan na tržišnoj ekonomiji,
- pravedan tretman manjinskog stanovništva,
- predanost mirnom rješavanju sukoba,
- sposobnost i spremnost da daju vojni doprinos NATO operacijama, i
- predanost demokratskim civilno-vojnim odnosima i institucionalnim strukturama.

Jednom primljeni, novi članovi uživat će sva prava i preuzeti sve obaveze članstva. To bi uključivalo prihvatanje u trenutku kada se pridruže svim načelima, politikama i postupcima koje su prethodno usvojile članice Saveza.

Vrata NATO-a ostaju otvorena za svaku evropsku zemlju koja je u stanju preuzeti obaveze članstva i pridonijeti sigurnosti na euroatlantskom području. Od 1949. godine članstvo u NATO-u povećalo se s 12 na 30 zemalja kroz osam krugova proširenja. Trenutno su tri partnerske zemlje izjavile svoje težnje članstvu u NATO-u:

- Bosna i Hercegovina,
- Gruzija i

⁶ https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49212.htm, preuzeto, 07.10.2020.

- Ukrajina.

Republika Sjeverna Makedonija postala je posljednja zemlja koja se pridružila Savezu 27. februara 2020. godine.

Drugim riječima, tokom 2019. godine, Republika Sjeverna Makedonija je potpisala Protokol o pridruživanju Skopja NATO-u. Tako je „nova zemlja“ Republika Sjeverna Makedonija ratifikovana od strane grčkog parlamenta, i to je ujedno i cijena koju je Makedonija morala platiti da bi se pridružila klubu. Navedeni spor je trajao od 2008. godine, i na taj način blokirao pristupanje Makedonije NATO-u i EU-u. Međutim, rješavanje spora je donijelo Makedoniji članstvo u NATO saveze.

Drugim riječima, do 2019. godine imamo 29 članica NATO saveza i to: Velika Britanija, SAD, Češka, Luksemburg, Turska, Crna Gora, Hrvatska, Italija, Rumunija, Albanija, Francuska, Španija, Grčka, Poljska, Slovačka, Mađarska, Norveška, Estonija, Bugarska, Belgija, Njemačka, Danska, Letonija, Island, Holandija, Slovenija, Kanada, Portugal, Litvanija i kao 30-ta buduća članica Makedonija.

2.3. Finansiranje NATO saveza

2.3.1. Upravljanje finansijama

NATO je međuvladina organizacija čiji članovi daju sredstva koja su potrebna za njegov svakodnevni rad i osiguravanje uvjeta za konsultacije, donošenje odluka te, kasnije, primjenu dogovorene politike i aktivnosti.⁷

Vojna struktura pruža podršku NATO savezu u zajedničkoj odbrani zemalja članica, saradnji sa zemljama partnerima NATO organizacije i primjeni politike Saveza u pogledu mirovnih operacija i na ostalim područjima.⁸

⁷ Beridan, I., Tomić, M. I., Kreso, M., Leksikon sigurnosti, DES, Sarajevo, 2001., str. 123.

⁸ NATO, Public Diplomacy Division, Brussels, Belgium, 2006., str. 57.

I. Indirektno financiranje NATO

Zemlje članice direktno i indirektno doprinose troškovima vođenja NATO-a i provođenja njegovih politika i aktivnosti.

Kada Sjevernoatlantsko vijeće (NAC) jednoglasno odluči sudjelovati u operaciji, ne postoji obaveza svake zemlje da doprinese operaciji, osim ako se ne radi o kolektivnoj odbrambenoj operaciji iz člana 5., u kojem su slučaju očekivanja različita. U svim su slučajevima doprinosi dobrovoljni i razlikuju se u obliku i opsegu, od primjera radi nekoliko vojnika do nekoliko hiljada vojnika, te od oklopnih vozila, brodova ili helikoptera do svih oblika opreme ili podrške, medicinske ili druge. Ove dobrovoljne priloge nude pojedini saveznici, a uzimaju se iz njihove ukupne odbrambene sposobnosti kako bi se stvorila kombinovana sposobnost saveza.⁹

Smjernica za ulaganje u odbranu od 2%

Tokom 2006. godine ministri odbrane NATO-a dogovorili su se da će najmanje dva posto svog bruto domaćeg proizvoda (BDP) izdvojiti za trošenje na odbranu. Ova smjernica uglavnom služi kao pokazatelj političke volje zemlje da pridonese zajedničkim naporima odbrane Saveza. Neki će saveznici možda morati potrošiti više od ovoga da bi razvili sposobnosti koje Savez od njih traži. Uz to, odbrambena sposobnost svake države članice ima važan utjecaj na cjelokupnu percepciju vjerodostojnosti Saveza kao političko-vojne organizacije.

Kombinovano bogatstvo saveznika izvan SAD-a, mjereno u BDP-u, premašuje bogatstvo Sjedinjenih Država. Međutim, saveznici izvan SAD-a zajedno troše manje od polovice onoga što Sjedinjene Države troše na odbranu. Ta je neravnotežna konstanta, s promjenama, tokom historije Saveza, a još više od tragičnih događaja 11. septembra 2001., nakon kojih su Sjedinjene Države znatno povećale svoju odbrambenu potrošnju. Stoga se povećao jaz između potrošnje za odbranu u Sjedinjenim Državama u poređenju s Kanadom i evropskim članicama.

⁹ https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_67655.htm, preuzeto, 07.10.2020.

Danas opseg američkih izdataka za odbranu predstavlja više od dvije trećine odbrambenih izdataka Saveza u cjelini. To nije iznos koji Sjedinjene Države doprinose operativnom vođenju NATO-a kao organizacije, uključujući sjedište u Briselu i podređena vojna zapovjedništva. Drugim riječima, američki proračun za odbranu pokriva obaveze izvan euroatlantskog područja. Međutim, valja napomenuti da se Savez oslanja na Sjedinjene Države za pružanje nekih bitnih sposobnosti, uključujući, na primjer, u vezi s:

- obavještajnim radom, nadzorom i izviđanjem,
- punjenje gorivom zrak-zrak,
- odbrana od balističkih projektila, i
- elektronskog ratovanja.¹⁰

Učinci finansijske krize i opadajući udio resursa posvećenih odbrani u mnogim savezničkim zemljama, do 2014., pogoršavali su tu neravnotežu i također otkrivali rastuću asimetriju sposobnosti među evropskim saveznicima.

Francuska, Njemačka i Ujedinjeno Kraljevstvo zajedno predstavljaju više od 50 posto potrošnje odbrane neameričkih saveznika, što stvara još jednu vrstu prevelikog oslanjanja u Evropi na nekolicinu sposobnih europskih saveznika.

Dalje, njihova je odbrambena potrošnja pod sve većim pritiskom, kao i ona Sjedinjenih Država, da ispune ciljeve smanjenja deficit-a i zaduženosti. Na samitu u Velsu 2014. godine čelnici NATO-a složili su se preokrenuti trend opadanja odbrambenih proračuna i odlučili:

- Saveznici koji trenutno ispunjavaju smjernice o potrošnji za odbranu od 2% nastojat će to i dalje činiti.
- Saveznici čiji je trenutni udio BDP-a potrošen na odbranu ispod ove razine: zaustaviti će svaki pad, a za cilj imati realno povećanje izdataka za odbranu kako BDP raste.
- Imaju za cilj kretanje prema smjernici od 2% u roku od deset godina s ciljem ispunjavanja njihovih ciljeva prema NATO savezu.

¹⁰ https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_67655.htm, preuzeto, 07.10.2020.

II. Direktno finansiranje NATO

Direktno finansijski doprinosi NATO-u dolaze uglavnom u dva različita oblika:

- zajedničko finansiranje i
- pridruženo finansiranje.

Oni također mogu doći u obliku:

- skrbničkih fondova,
- doprinosa u naturi,
- ad hoc aranžmana za dijeljenje i
- donacija.

Nekoliko faktora utječe na izbor izvora finansiranja za rješavanje određenog prioriteta. Oni uključuju:

- potrebnu razinu integracije ili interoperabilnosti,
- dostupnost na nacionalnoj razini,
- složenost uključenog sistema i
- potencijal ekonomije obima.

Često se koristi kombinacija izvora finansiranja.

2.3.2. Zajedničko finansiranje

Kao što je već ranije obrazloženo, najveći dio sredstava dolazi iz nacionalnih budžeta članica. Planiranjem sredstava NATO savez nastoji osigurati sposobnosti koje su mu potrebne, ali se fokusira na elemente koji su udruženi u zajedničkom finansiranju, tj. gdje članice udružuju sredstva u okviru NATO saveza. Kada se pojave troškovi, potencijalne doprinoseće zemlje raspravljaju da li treba primijeniti načelo zajedničkog finansiranja tj. da li zahtjevi služe interesu svih doprinosećih zemalja, te one stoga trebaju zajednički snositi troškove.¹¹

¹¹ NATO, Public Diplomacy Division, Brussels, Belgium, 2006., str. 58.

Kada se utvrdi potreba za izdacima, države u Odboru za politiku i planiranje resursa raspravljaju o tome treba li primijeniti načelo zajedničkog finansiranja - drugim riječima služi li zahtjev u interesu svih zemalja koje daju doprinos i treba li ga snositi kolektivno.

Kriteriji za zajedničko finansiranje neprestano se preispituje i promjene se mogu uvesti kao rezultat promjena okolnosti, na primjer, potrebe da se podrže kritični zahtjevi za podršku operacijama i misijama Saveza.

Aranžmani zajedničkog finansiranja uglavnom uključuju NATO-ov civilni i vojni proračun, kao i NATO-ov program sigurnosnih ulaganja (NSIP). To su jedina sredstva u kojima vlasti NATO-a utvrđuju zahtjeve i postavljaju prioritete u skladu sa sveobuhvatnim ciljevima i prioritetima Saveza.

Zajedničko finansiranje fokusirat će se na pružanje zahtjeva koji su veći od onih za koje se opravdano može očekivati da će biti dostupni iz nacionalnih izvora.

Zemlje članice doprinose NATO-u u skladu s dogovorenom formulom podjele troškova koja se temelji na bruto nacionalnom dohotku.

2.4. Vojni savez bez vojske

Organizacija NATO nema svoje vlastite vojne snage. Vojska sa kojom NATO raspolaže pripada zemljama članicama NATO saveza koje po potrebi ustupaju određeni broj svojih vojnih snaga za aktivnosti oko kojih postoji saglasnost svih članica NATO pakta, kao što su npr, vojne operacije. Kada NATO donese političku odluku da pokrene neku vojnu akciju putem procesa generiranja snaga (force generation process), zemlje članice, u skladu sa svojim mogućnostima i vojnim kapacitetima, stavlјaju određeni broj svojih vojnih resursa pod zapovjedništvo NATO saveza.

Međutim, treba naglasiti da NATO može pozvati i partnerske zemlje da učestvuju u njegovim operacijama, a ove zemlje potom postaju ravnopravne u procesu odlučivanja i donošenja odluka vezanih za određenu operaciju. Jedan od najnovijih primjera je operacija koju NATO provodi u Afganistanu, ISAF (International Security Assistance Force), pod mandatom UN-a. Nakon što NATO donese političku odluku da prestaje određena operacija, snage koje su učestvovali u njoj „vraćaju“ se u nacionalni vojni sistem.

Jedna od važnih uloga NATO saveza je da bude katalizator pri stvaranju snaga koje bi zadovoljile zahtjeve i omogućile zemljama članicama učestvovanje u operacijama upravljanja krizama u kojima ne bi mogle samostalno djelovati. Glavni cilj koji se želi postići u procesu planiranja, standardiziranja i uvježbavanja nacionalnih vojnih snaga zemalja članica NATO pakta za buduće zajedničko djelovanje je mogućnost vojnih snaga zemalja članica NATO saveza, tj. da njihova obučenost i opremljenost bude na približno istom nivou.¹²

2.5. Kako NATO funkcionira

NATO je organizovan kao međudržavna organizacija unutar koje svaka zemlja članica zadržava pravo na svoju samostalnost. Sve odluke se donose konsenzusom nakon obavljenih sveobuhvatnih konsultacija među članicama NATO saveza.

Najvažnije tijelo za donošenje odluka NATO saveza je Sjevernoatlantsko vijeće u kojem su zastupljeni predstavnici svih članica Saveza na nivou ambasadora, ministara vanjskih poslova i odbrane, te šefova država i vlada. Svaka zemlja članica učestvuje ravnopravno u procesu odlučivanja, bez obzira na njenu veličinu, politički, vojni ili ekonomski značaj.¹³

Saveznici zadržavaju pravo na mogućnost za samostalno djelovanje, uz poštivanje zajedničkih odluka i akcija. Međutim, jednom usaglašene savezničke odluke omogućavaju zajedničku i usklađenu akciju koju ojačavaju političkom solidarnošću.

2.6. Donošenje odluka NATO-a

U slučaju da se mišljenja razlikuju, rasprave se vode i usaglašavaju dok se ne doneše zajednička odluka, i ako u nekim slučajevima odluka može glasiti da nije bilo moguće postići dogovor. Uglavnom se teži uzajamno prihvaćenih rješenja.

Odluke NATO saveza donose se konsenzusom, nakon rasprava i savjetovanja među zemljama članicama. Drugim riječima, jednom donesena odluka NATO saveza predstavlja

¹² Atlantska Inicijativa, Osnovne činjenice o NATO-u, Sarajevo, 2008., str. 8.

¹³ Beridan, I., Nauka o odbrani, FPN, Sarajevo, 1999., str. 48.

zajedničku volju suverenih država koje su članice Saveza. Upravo ovakav postupak odlučivanja daje NATO-u snagu i vjerodostojnost.¹⁴

Način donošenja odluka:

- Odluka postignuta konsenzusom sporazum je postignut zajedničkim pristankom. Kad se objavi „Odluka NATO-a”, to je dakle izraz kolektivne volje svih suverenih država članica Saveza.
- Ovo se načelo konsenzusa primjenjuje na svakoj razini odbora, što podrazumijeva da su sve odluke NATO-a kolektivne odluke koje donose njegove države članice.
- Donošenje konsenzusnih odluka temeljno je načelo koje je prihvaćeno kao jedina osnova za donošenje odluka u NATO-u od stvaranja Saveza 1949. godine.¹⁵

Donošenje konsenzusnih odluka znači da u NATO-u nema glasanja. Konsultacije se odvijaju sve dok se ne doneše odluka koja je prihvatljiva za sve. Ponekad se države članice slože oko neslaganja u vezi s nekim pitanjem. Općenito, ovaj pregovarački proces je brz jer se članovi redovno međusobno savjetuju i stoga često unaprijed znaju i razumiju međusobne stavove.

Omogućavanje procesa savjetovanja i donošenja konsenzusa jedna je od glavnih zadaća glavnog tajnika NATO-a. Načelo konsenzusnog odlučivanja primjenjuje se u cijelom NATO-u.

2.7. Odbor za planiranje odbrane

Cilj NATO-ovog procesa odbrambenog planiranja (NDPP) je pružiti okvir unutar kojeg se mogu uskladiti nacionalne i odbrambene aktivnosti planiranja odbrane kako bi se saveznicima omogućilo da pruže potrebne snage i sposobnosti na najefikasniji način.

¹⁴ Muslimović, F., Balkan u vrtlogu politika, BEMUST Sarajevo, Sarajevo, 2001., str. 56.

¹⁵ https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49178.htm, preuzeto, 08.10.2020.

Trebao bi olakšati pravovremenu identifikaciju, razvoj i isporuku potrebnog raspona snaga koje su interoperabilne i adekvatno pripremljene, opremljene, obučene i podržane, kao i pripadajuće vojne i nevojne sposobnosti, za poduzimanje cijelog spektra misija Saveza.

Ključne karakteristike

NDPP je primarno sredstvo za olakšavanje identifikacije, razvoja i isporuke NATO-ovih sadašnjih i budućih zahtjeva. Te zahtjeve raspoređuje na svakog saveznika kao ciljeve sposobnosti, olakšava njihovu provedbu i redovno procjenjuje napredak. To postiže davanjem okvira za usklađivanje nacionalnih aktivnosti i aktivnosti planiranja odbrane Saveza čiji je cilj pravovremeni razvoj i isporuka, kako vojnih, tako i nevojnih, potrebnih za postizanje dogovorenih sigurnosnih i odbrambenih ciljeva svojstvenih Strateškom Koncept.

Ključne karakteristike NDPP-a su:

- To je koherentan i integriran proces u kojem se saveznici obavezuju pružiti potrebnu moć u kratkom i srednjem roku (do 20 godina u budućnosti). Potreban je pristup zasnovan na prijetnjama / rizicima, koji pruža dovoljno detalja kako bi saveznicima omogućio da razviju snage i moć potrebnu za poduzimanje cijelog niza NATO misija i zadataka.
- Dovoljno je fleksibilan da odgovori na okolnosti i pojedinih Saveznika i cjelokupnog Saveza.
- Informiše i vodi nacionalne planove odbrane, osigurava transparentnost, promoviše multinacionalne pristupe i nudi mogućnosti za iskorištavanje najboljih praksi.¹⁶

NDPP pruža zajednički okvir za integraciju i racionalizaciju razvoja sposobnosti u svim NATO strukturama. Identifikovano je četrnaest različitih domena planiranja, od kojih se svaka u određenoj mjeri bavi razvojem sposobnosti. Ta su područja:

- protuzračna i proturaketna obrana,
- zrakoplovno planiranje,

¹⁶ https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49202.htm, preuzeto, 10.08.2020.

- naoružanje,
- planiranje civilnih izvanrednih situacija,
- savjetovanje,
- zapovijedanje i nadzor,
- cyber odbrana,
- planiranje snaga,
- inteligencija,
- logistika,
- nuklearno odvraćanje,
- resursi,
- nauka i tehnologija, te
- standardizacija i interoperabilnost.¹⁷

NDPP metodologija nije statična i nastavlja se razvijati 2009. godine. Poduzete su inicijative za poboljšanje usklađenosti različitih područja planiranja, a saveznici su ohrabreni da integrišu svoje aktivnosti nacionalnog planiranja odbrane kako bi nadopunili napore NATO-a. U 2016. godini NDPP je znatno poboljšan. To je uključivalo ažuriranu metodologiju za rješavanje izvođenja zahtjeva u koraku 2. Ostao je četverogodišnji ciklus NDPP-a, ali period planiranja izmijenjen je i podijeljen na:

- kratkoročni period (0-6 godina),
- srednjoročni period (7-19 godina) i
- dugoročni (20+ godina).

NDPP se fokusira na kratkoročni i srednjoročni rok.

NDPP se sastoji od pet koraka provedenih u periodu od četiri godine. Iako se pet koraka uglavnom provodi uzastopno, korak 4 (olakšati provedbu) kontinuirana je aktivnost, a korak 5 (rezultati pregleda) provodi se dva puta unutar svakog četverogodišnjeg ciklusa.

I. Korak 1 - Uspostavite političko vodstvo

¹⁷ https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49202.htm, preuzeto, 10.08.2020.

Jedinstveni dokument s političkim smjernicama za planiranje odbrane utvrđuje sveukupne ciljeve koje Savez mora ispuniti. Prevodi smjernice iz viših strateških političkih dokumenata, poput Strateškog koncepta, dovoljno detaljno da usmjeri napore planiranja odbrane u područjima planiranja kako bi se utvrdile potrebne sposobnosti.

Političke smjernice pregledavaju se svake četiri godine od strane Odbora za odbrambenu politiku i planiranje. DPPC je odgovoran za razvoj politike vezane uz planiranje odbrane, te ukupnu koordinaciju i usmjeravanje aktivnosti NDPP-a.

II. Korak 2 – Određivanje zahtjeva

NATO-ovi zahtjevi za sposobnošću objedinjeni su u jedinstveni popis nazvan Minimalni zahtjevi za sposobnošću. Te zahtjeve utvrđuje dva strateška zapovjedništva:

- Savezničko zapovjedništvo (ACO) i
- Savezničko zapovjedništvo za transformaciju (ACT), podržane u domenima planiranja.¹⁸

ACT ima vodeću ulogu u određivanju zahtjeva. Proces je strukturiran, sveobuhvatan, transparentan i sljediv te se koristi kao analitički alat povezan s relevantnim NATO stručnim analizama.

III. Korak 3 - Zahtjevi za raspodjelom i postavljeni ciljevi

Postupak postavljanja ciljeva dodjeljuje minimalne zahtjeve sposobnosti saveznicima (bilo pojedinačno, multinacionalno ili zajednički) u obliku ciljnih paketa. Strateška zapovjedništva (s ACT-om na čelu i uz potporu međunarodnog osoblja NATO-a) razvijaju ciljni paket za svakog saveznika za postojeće i buduće sposobnosti, s povezanim prioritetima i rokovima.

¹⁸ https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49202.htm, preuzeto, 10.08.2020.

Ciljevi su izraženi u smislu sposobnosti i dovoljno su fleksibilni da omogućavaju razvoj inovativnih rješenja. Proces raspodjele primjenjuje politička načela poštene podjele tereta i razumnog izazova u određivanju paketa Ciljane sposobnosti svakog saveznika.

Nakon kruga konsultacija sa saveznicima o paketima ciljanih sposobnosti, vođstvo prelazi sa Strateškog zapovjedništva na međunarodno osoblje NATO-a. Saveznici pregledavaju pakete ciljanih sposobnosti tokom niza multilateralnih ispitivanja i dogovaraju ciljni paket za svakog saveznika na temelju „konsenzusa minus jedan“, što znači da pojedinačni saveznik ne može uložiti veto, što bi inače bila jednoglasna odluka na vlastiti paket ciljeva sposobnosti.¹⁹

Paketi ciljanih dogovorenih mogućnosti potom se prosljeđuju Sjevernoatlantskom vijeću na dostavljanje ministrima odbrane na usvajanje. Ministri odbrane slažu se da dodijeljene pakete ciljanih sposobnosti preuzmu u vlastiti postupak nacionalnog planiranja odbrane. Za ministre odbrane također se priprema sažeti izvještaj o cilju sposobnosti, što uključuje procjenu Vojnog odbora potencijalnog rizika i mogućeg utjecaja uklanjanja ciljeva iz paketa na isporuku razine Saveza.

IV. Korak 4 - Olakšajte provođenje

Korak 4 pomaže nacionalnim mjerama, olakšava multinacionalne inicijative i usmjerava napore NATO-a da koherentno i pravovremeno ispunij dogovorene ciljeve i prioritete. Za razliku od ostalih koraka u procesu, ovaj je korak - ili funkcija, ili kontinuirane prirode.

V. Korak 5 – Pregledavanje rezultata

Korak 5 daje opću procjenu stepena u kojem su snage i sposobnosti Saveza u stanju ispuniti političke smjernice, uključujući NATO razinu ambicija. Pregled sposobnosti proučava i ocjenjuje odbrambene politike i planove saveznika, uključujući njihove finansijske planove, s posebnim naglaskom na razvoj sposobnosti i provođenje NATO-ovih ciljeva sposobnosti.

¹⁹ https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49202.htm, preuzeto, 10.08.2020.

Svake dvije godine saveznici dovršavaju istraživanje sposobnosti planiranja odbrane kojim se traže podaci o nacionalnim planovima i politikama saveznika, uključujući napore (nacionalne, multinacionalne i kolektivne) da se ispune ciljevi NATO-ove sposobnosti.

Istraživanje također traži informacije o nacionalnom popisu vojnih snaga i pripadajućih sposobnosti, svim relevantnim nevojnim sposobnostima potencijalno dostupnim za operacije Saveza i nacionalnim planovima za odbrambene troškove, uključujući:

- analizu potrošnje između osoblja,
- operativne troškove,
- ulaganja u glavnu opremu i
- povezano istraživanje i razvoj.²⁰

Procjene izrađuje međunarodno osoblje, uz podršku strateških zapovjedništva i područja planiranja, za svakog saveznika. Procjene obuhvataju detaljnu analizu osoblja, izrađenu radi informisanja saveznika, i kraći pregled iz analize osoblja. Analize osoblja predstavljaju sveobuhvatnu analizu nacionalnih planova i sposobnosti, uključujući:

- strukture snaga,
- specifične okolnosti i
- prioritete.

Analiza osoblja uključuje izjavu Strateškog zapovjedništva o utjecaju planova svake zemlje na sposobnost vrhovnog zapovjednika savezničkih snaga u Evropi (SACEUR) da provodi trenutne i očekivane NATO-ove misije i zadatke.

²⁰ https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49202.htm, preuzeto, 10.08.2020.

3. NATO I PERSPEKTIVE SIGURNOSTI

3.1. Doprinos NATO-a sigurnosti i miru

Radi potpunog uvida potrebno je da poznajemo sadašnje stanje sigurnosti u Evropi i svijetu, sa NATO savezom kakav jeste i kakav je bio u proteklih deset godina. Ali, teško je zamisliti kakva bi bila vojna i politička situacija, naprimjer, na prostorima Jugoistočne Europe, bez uloge koju je međunarodna zajednica u protekloj deceniji ostvarila političkim i vojnim utjecajima UN i NATO-a.²¹

Kao primjer možemo navesti intervenciju u Libiji. Poznato je da je tokom 2011. godine u Libiji izbio građanski rat, nasilje između demonstranata i Libijske vlade pod kontrolom pukovnika Muammara Gaddafija i 17. Marta 2011. godine došlo je do rezolucije vijeća sigurnosti UN broj 1973, koja poziva na prekid vatre i dozvoljava vojnu akciju u cilju zaštite civila.

NATO je 24. marta 2011. godine preuzeo kontrolu nad zonom zabrane letenja, dok je komanda za napade na ciljeve na zemlji ostala kod koalicijskih snaga. NATO je počeo službeno provoditi usvojenu rezoluciju uz pomoć Katara i Ujedinjenih Arapskih Emirata.

Do kraja revolucije i smrti pukovnika Gaddafija krajem 2011. godine NATO i koalicijske snage izvele su preko 9 500 zračnih udara.

S druge strane, u Bosni i Hercegovini bez uključenja NATO saveza bi na ovim prostorima bio najveći stepen nesigurnosti pa i haotičnog stanja, posebno u pogledu totalne ugroženosti elementarnih prava i sloboda građana i naroda. U korist nacističkih snaga zla i nepravde, sada bi sasvim drugačije izgledala politička slika ovih prostora. Vjerovatno je da bi u odsustvu pozitivnih utjecaja međunarodne zajednice, nacističke snage sa prostora bivše Jugoslavije ušle u direktne političke i vojne sukobe sa demokratskim snagama mnogih država Evrope i svijeta, tako da bi uslijedilo opće ugrožavanje mira.

²¹ Tatalović, S., Hrvatska i europsko sigurnosno okruženje, Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2007., str. 120.

Imajući u vidu navedeno, realno je ocijeniti da je međunarodna zajednica, na prostorima Jugoistočne Evrope, kroz ulogu UN i NATO, u proteklih deset godina imala krupnu i veoma korisnu ulogu i doprinos zaštite demokratskih snaga i procesa. Bili su prevencija za šire sukobe u Evropi i svijetu. Zaustavili su sukobe koji bi bili sa ogromnim razarajućim efektima protiv čovječanstva. Ovim se ne zapostavljaju mnoge greške međunarodne zajednice, kojih je bilo posebno u pogledu oklijevanja da se pravovremeno preduzimaju efikasnije mjere protiv nacističkih snaga zla.

Ako su realne ovakve pretpostavke o ostvarenoj pozitivnoj ulozi UN i NATO saveza, važno je istaći kojim snagama i zbog kojih razloga je smetao i još uvijek smeta pozitivan utjecaj i doprinos međunarodne zajednice u rješavanju krize na prostorima bivše Jugoslavije. To su one snage koje su kreirale i izvele agresiju na RBiH, a sada opstruiraju provođenje Dejtonskog sporazuma u vezi sa afirmacijom države BiH, progoneći narod sa njihovih vjekovnih ognjišta, a sada opstruiraju povratak izbjeglica. To su one snage koje se sada suprotstavljaju zahtjevima međunarodne zajednice za jačanje državnih institucija BiH i za objedinjavanje vojnih snaga u BiH, izgradnjom jedne vojske.

Međutim, demokratske snage na prostorima Jugoistočne Evrope ohrabrene su odlučnim mjerama na organizacijskom usavršavanju NATO saveza, kako bi bio još efikasniji u ostvarivanju svoje progresivne uloge. U tom pogledu, ohrabrujuće je što se komandovanje i kontrola snaga SFOR-a u BiH i KFOR-a na Kosovu, objedinjava na nivou Komande južnog krila NATO saveza, sa sjedištem u Napulju.

Ovo znači da se Glavni štab NATO-a, za Evropu u Briselu, orijentira na strateška pitanja daljeg širenja i organizacione izgradnje struktura NATO saveza, u vezi sa mirovnim operacijama, poboljšanjem saradnje NATO-a sa drugim državama u formi "Partnerstva za mir" i potrebnim promjenama u vojnim i političkim konstellacijama država koje su zainteresirane za ulazak u „Partnerstvo za mir“ i NATO, a u skladu sa standardima koji odgovaraju savremenim sigurnosnim potrebama i interesima.

3.2. Strateška orijentacija NATO-a po završetku „hladnog rata“

Nova politička strategija NATO saveza, usvojena nakon završetka hladnog rata i nestanka suparničkog vojnog bloka, orijentisana je na države koje su imale neprijateljski odnos prema NATO savezu, da one budu sastavni dio iste sigurnosne arhitekture Evrope i svijeta, a da NATO i njegova unapređena saradnja sa mnogim državama kroz „Partnerstvo za mir“ budu savremena forma za ostvarivanje novog koncepta kooperativne sigurnosti u Evropi i svijetu. To je podrazumijevalo i velike izazove u pogledu približavanja Rusije i Kine državama u okviru NATO saveza sa kojima su se decenijama konfrontirale pa i ratovale.

Očito je da se NATO u svom daljem razvoju nalazi pred velikim izazovima. Nije slučajno što se u vrijeme jačanja uloge Komande južnog krila NATO saveza u pogledu mirovnih operacija na Balkanu, događaju i dvije važne aktivnosti sa najvišeg političkog nivoa NATO saveza.²²

Generalni sekretar NATO-a, George Robertson za vrijeme svog mandata koji je trajao od 2000. – 2004. godine odlazi u Moskvu sa jasnim ciljem uvođenja Rusije u okvire novog koncepta kooperativne sigurnosti, gdje centralnu ulogu ima NATO. Sličan smisao ima i gotovo istovremena posjeta Kini njemačkog ministra odbrane, Šarpina, (vjerovatno i kao člana Vijeća NATO-a), gdje se kao i u Moskvi raspravljalo o posljedicama nacionalnog antiraketnog sistema SAD i o posljedicama širenja NATO saveza prema istoku. U vezi ovih pitanja, Rusija i Kina se tretiraju kao važni faktori kojima se otvaraju vrata za aktivnije učešće u kreiranju sigurnosne arhitekture svijeta, ali i za neposrednije učešće u sada aktuelnim i budućim mirovnim operacijama pod rukovodstvom NATO saveza.

Trenutno glavni tajnik ili sekretar NATO saveza je visoki međunarodni dužnosnik, imenovan od strane vlada država članica NATO-a. Trenutno je na dužnosti glavnog tajnika Jens Stoltenberg, kojem je inače produžen mandat do 2022. godine.

I ove aktivnosti NATO saveza prema Rusiji i Kini pokazuju neke povrate iz vremena hladnog rata. Nepovjerenje u odnosima Kine i Rusije prema SAD i evropskim državama u

²²Tatalović, S., Hrvatska i europsko sigurnosno okruženje, Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2007., str. 126.

NATO-u, iz vremena hladnog rata nije prevaziđeno. Još ima rezervi u pogledu transparentnosti naoružavanja, kontrole naoružanja i vojnih aktivnosti.

U opticaju su proračuni o odnosu snaga u vezi sa poremećajima balansa koji se vide zbog američkog nacionalnog sistema protivraketne zaštite i zbog širenja NATO saveza prema istoku, posebno u vezi sa izgledima da Balkanske, a posebno pribaltičke zemlje, gdje Rusija ima posebne interese, postanu članice ovog Saveza.

U dostizanju strateških ciljeva NATO u budućnosti, naročit značaj imat će efikasnost mirovnih operacija u BiH i na Kosovu. Stabilizacija političkih prilika na ovim prostorima, saniranjem krize uz pomoć NATO saveza, bit će neosporna zasluga „menadžmenta kriza“ pod rukovodstvom NATO pakta, što bi bitno pomoglo dalju afirmaciju koncepta kooperativne sigurnosti po kome se izvode ove operacije.²³

Zbog toga je i važna aktuelna odlučnost NATO saveza da u BiH doprinese povratku izbjeglica na područja gdje je taj proces najsloženiji. Uspostava nove baze SFOR, u selu Glogova kod Bratunca, pomoći će većoj sigurnosti povratnika na područje Srebrenice, Bratunca i Zvornika, ali će se time rješavati i druga pitanja od značaja za motiviranje povratka prognanih.

U istom smislu treba ocijeniti i značaj zajedničke vojne vježbe na poligonu Manjača kod Banja Luke, gdje su učestvovali snage SFOR-a, Vojske FBiH i Vojske RS. To je bio veliki doprinos izgradnji povjerenja bez kojeg se ne mogu ostvariti krupni ciljevi vojne integracije na nivou BiH kao države, što je bitan zahtjev međunarodne zajednice u pripremama BiH za dostizanje standarda za ulazak u evroatlantske integracije.

²³ Tatalović, S., Hrvatska i europsko sigurnosno okruženje, Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2007., str. 131.

3.3. Uloga NATO-a u „menadžmentu kriza“

Ovo razmatranje aktuelizira pitanje kakve će biti potrebe za postojanjem NATO-a u 21. stoljeću odnosno kako bi trebao biti organizovan vojno politički savez da bi ispunio svoju mirovnu i sigurnosnu misiju.²⁴

Iako se ocijenilo da više ne postoje opasnosti za direktne vojne napade na članice NATO saveza, tada je donešena odluka da NATO ostane, ali uz bitno promijenjenu ulogu - da organizuje “menadžment krize”, koje su moguće u državama koje nisu članice NATO saveza odnosno za krize koje mogu eskalirati ugrožavajući sigurnost, mir i demokratske principe.

Tada se aktueliziralo i pitanje odnosa prema kriznim žarištima i državama koje nisu članice NATO pakta, niti su direktno zahvaćene krizom a krize ih se tiču. Otvorena je perspektiva najuspješnjem strateškom projektu NATO saveza - „Partnerstvu za mir“, u okviru koga, kroz „menadžment kriza“, pod rukovodstvom NATO saveza, učestvuju i mnoge države svijeta, što je realizovano u rješavanju kriza na prostorima bivše Jugoslavije.

Ova iskustva iz „menadžmenta kriza“ u proteklih deset godina ukazuju na opravdanost NATO saveza i njegovog koncepta kooperativne sigurnosti, što je ujedno perspektiva djelovanja tog saveza u 21. stoljeću. Prema stečenim iskustvima u ovom stoljeću, NATO će u budućnosti biti ključni faktor sigurnosti. Kao takav, on će biti ojačan brojnim članicama, ali i doprinosom država koje nisu članice da doprinose miru i sigurnosti u raznim formama kao što je “Partnerstvo za mir”.²⁵

Kooperativno partnerstvo i saradnja bit će osnova djelovanja NATO saveza. Prevencije kriza i rješavanje konflikta usavršavanjem fleksibilnosti u „menadžmentu kriza“ bit će osnovni sadržaji djelovanja NATO saveza.²⁶

²⁴ Grupa autora, *NATO Review: NATO's past, present and future*, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, Belgium, 2006., str. 20.

²⁵ Tatalović, S., *Hrvatska i europsko sigurnosno okruženje*, Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2007., str. 129.

²⁶ Dautović, K., *Prevencija konflikata u međunarodnim odnosima*, Preporod, Travnik, 2007., str. 45.

Treba očekivati da će NATO u 21. stoljeću dobiti jasniji evropski profil, sa većim mogućnostima evropskih zemalja da pravilno tretiraju krize, radi veće kontinentalne sigurnosti i opće svjetske stabilnosti.

Rusija će imati kvalitetniju i značajniju poziciju u programima NATO saveza, ne prejudicirajući mogućnost da i ova važna država i sama postane članicom NATO saveza. Važna uloga NATO saveza bit će vezana za sposobnost sprječavanja širenja nuklearnog i drugog oružja za masovno uništavanje. Pakt stabilnosti Jugoistočne Evrope će, ostvarivanjem svoje uloge, doprinijeti da neposredno prisustvo NATO pakta na ovim prostorima bude preko članstva država ovog regiona u NATO savezu. Ovaj savez značajnije će profilirati svoj odnos u izvanrednim civilnim okolnostima, kao pomoći u slučajevima katastrofa. Također doprinosit će u oblastima naučnih i ekoloških oblika zaštite.

Značajna uloga NATO saveza će doprinijeti historijskom porazu antidemokratskih snaga u cijelom svijetu, što se odnosi i na takve snage u BiH i njenom okruženju. Šanse, koje u tom smislu pruža savremeno djelovanje NATO saveza, demokratske snage BiH i Jugoistočne Evrope trebaju prihvati i iskoristiti. Zbog toga će progresivna uloga NATO pakta i dalje biti izložena otporima i kritici antidemokratskih snaga u ovom regionu.²⁷

3.4. Uključivanje BiH u evroatlanske sigurnosne strukture

BiH je od samog sticanja nezavisnosti 1992. godine, nakon čega je uslijedila surova agresija na nju, bila orientirana na saradnju sa međunarodnim institucijama. Različite međunarodne organizacije i institucije (prije svega UN, EU i NATO) su odigrale značajnu ulogu u procesu intenziviranja i zaustavljanja rata. Sve je zavisilo i od faze rata, čime je pojačana upućenost države BiH na saradnju sa različitim međunarodnim strukturama.

Mnoge međunarodne institucije su direktno ili indirektno involvirane i u proces implementacije mira i izgradnje mjera povjerenja i saradnje, kako unutar BiH, tako i sa susjednim zemljama koje su bile angažovane. Pored naprijed navedenih organizacija ovdje

²⁷ Tatalović, S., Hrvatska i europsko sigurnosno okruženje, Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2007., str. 135.

se, prvenstveno, misli na OSCE Organizaciju za evropsku sigurnost i saradnju (Organization for Security and Cooperation in Europe).

Međutim, dugoročnu perspektivu države BiH neće osigurati ovakav njen odnos prema međunarodnoj zajednici. Perspektivno, umjesto prisustva predstavnika međunarodnih institucija u BiH potrebno je postići stanje pune uključenosti i prisustva BiH u institucijama i organizacijama međunarodne zajednice.

Interakcija BiH i međunarodnih organizacija, kao i bilo koje druge tranzicijske zemlje ili zemlje u razvoju, uključuje veliki broj izazova i nepoznatih situacija sa kojima se treba suočiti. Razmatranja malezijskog premijera Mahatira o utjecaju globalizacije na tranzicijske i države u razvoju, relevantna su i za BiH. On smatra da za zemlje u razvoju, u odnosu na globalizaciju, postoji pet centralnih izazova:

- prvi i temeljni izazov je sadržan u nezavisnoj misli, odnosno vlastitom mišljenju,
- drugi izazov je sadržan u sposobnosti spoznaje istine,
- treći u korektnosti i pravdi,
- četvrti u uzajamnim koristima i
- peti centralni izazov se nalazi u kreiranju savjesnog i brižnijeg svijeta, odnosno svijeta u kome pobjednik neće uzeti sve a gubitnik ništa.

Ovome se treba dodati i stavljanje proizvodnje i trgovine naoružanjem i vojnom opremom pod punu kontrolu relevantnih državnih institucija.

Konkretnije definiranje ovog puta je napravljeno od strane bivšeg generalnog sekretara NATO saveza lorda Georgea Robertsona koji je, u decembru 2003. godine, postavio uslove koje BiH mora ispuniti da bi se mogao razmatrati njen prijem u PfP i kasnije u NATO. Ti uslovi su bili sadržani u sljedećem:

- da u Bosni i Hercegovini postoji politika sigurnosti,
- da se na državnom nivou osigura demokratska parlamentarna kontrola oružanih snaga u Bosni i Hercegovini,

- da se na državnom nivou osigura komandiranje i kontrola nad oružanim snagama u Bosni i Hercegovini, uključujući i ministarstvo odbrane na državnom nivou odgovorno za pitanja odbrane,
- da se osigura puna transparentnost planova i budžeta,
- da se osigura zajednička doktrina i zajednički standardi za obuku i opremanje oružanih snaga,
- da se prevaziđu unutrašnje političke podjele, da se u potpunosti podrži jačanje institucija na nivou države i da se unaprijedi saradnja, pomirenje i stabilnost u regiji,
- političko rukovodstvo BiH u potpunosti treba podržati povratak izbjeglica i raseljenih lica i
- ispunjavanje obaveza BiH u skladu sa Dejtonskim mirovnim sporazumom da se uhapse osumnjičeni ratni zločinci, koji je već ispunjen.

Narednim odlukama visokog predstavnika u BiH su dopunjeni zahtjevi generalnog sekretara NATO-a u pogledu uslova koje BiH treba ispuniti da bi se priključila NATO savezu, a koji su bili sadržani u sljedećem:²⁸

- transparentnost u planiranju odbrane i budžeta za odbranu,
- demokratska kontrola nad oružanim snagama, što podrazumijeva osim civilne komande i ministarstvo odbrane na državnom nivou,
- jedinstvena sigurnosna politika, strategija i doktrina,
- jedinstven sistem komandiranja komanda na državnom nivou i
- identična obuka (na istim osnovama, principima teškog naoružanjem kompatibilnim sa članicama NATO saveza i PfP).

Reformama izvedenim u sektoru sigurnosti, prije svega odbrambenim reformama, učinjeni su vrlo značajni pomaci u ispunjavanju svih postavljenih uslova i sticanju prepostavki za ulazak BiH u PfP i NATO.

²⁸Cikotić, S., Sigurnosne pretpostavke Bosne i Hercegovine, Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, Sarajevo, 2010., str. 89.

Trenutno stanje je takvo da, iako je aktiviran akcioni plan za članstvo (MAP) kao NATO-ov program savjetovanja, pomoći i praktične podrške prilagođene individualnim potrebama zemalja koje se žele priključiti NATO savezu, i dalje imamo probleme oko neprihvatanja od strane Republike Srpske i naravno uplitanja Rusije. Mora se istaći da je ovo veoma važan alat koji može pomoći Bosni i Hercegovini da nastavi rad na važnim političkim, ekonomskim i odbrambenim reformama.²⁹

Generalno, problem se javlja kroz neprihvatanja političkih stranaka u Republici Srpskoj. Tačnije, RS stoji na stanovištu da u taj savez ne treba ići, te da se trebaju držati vojne neutralnosti, što se naravno reflektuje na čitavu Bosnu i Hercegovinu. Također, Republika Srpska se drži vojne neutralnosti koju zastupa i Srbija.

Druga stvar, Rusija je također danas puno angažovanija na Balkanu, pogotovo u Bosni i Hercegovini jer, otkako je Crna Gora ušla u NATO savez, jedini je cilj spriječiti Bosnu i Hercegovinu ka tom putu. Rusija u novije vrijeme dosta utječe na geopolitičku situaciju u BiH, za razliku od perioda neposredno nakon pada komunizma, kada nije imala moć oblikovanja političkih, sigurnosnih i ekonomskih tokova izvan svog okruženja. Kao osnovni model širenja ruskog utjecaja na Bosnu i Hercegovinu je vojna neutralnost, odnosno zaustavljanje zapadnjačkog projekta „širenja demokratije“ na istok.

Naime, Rusija nije u mogućnosti pružiti konkretan geopolitički aranžman u obliku članstva u ekonomskom ili vojnem savezu.³⁰

Eksponent ruske politike u BiH su Srbi s kojima Rusi, po pravoslavnoj liniji, dijele duboke historijske veze. Primarni cilj Rusije u BiH je odbraniti Republiku Srpsku, koja će zauzvrat onemogućiti ulazak BiH u NATO savez. Prisutnost Rusije u Republici Srpskoj vidljiva je na ekonomskoj razini, posebno u energetskom sektoru (rafinerija u Bosanskom Brodu), a

²⁹<https://www.klix.ba/vijesti/bih/sta-za-bih-znaci-aktivacija-map-a-na-putu-ka-clanstvu-u-nato-u/181204080>, preuzeto, 25.05.2019.

³⁰Varga, B., Zapadni Balkan: Geopolitika nedovršenih država, 2018., str. 21.

činjenica da je od 2004. do 2013. godine u BiH uložila više od milijardu KM potvrda je ruske prisutnosti.³¹

3.5. Novi koncept za nove izazove

Svjesni smo mnoštva promjena koje prate tehnološki napredak te njihovog utjecaja na naša društva. Danas za ista živimo u vremenima koja definišu promjene. Nijedna kompanija, neprofitna organizacija, vlada, vojska ili savez ne može sebi priuštiti da mirno sjedi i gleda, a da se ne prilagođava okruženju. Promjena je stalna i kontinuirana, posebno kada pogledate tehnološki napredak u komunikacijama i kako on utječe na naše ekonomije.³²

Moramo se prilagoditi i promijeniti ili riskirati da postanemo nevažni i da nas događaji preteknu. Organizacije moraju stalno vršiti samoprocjenu, imati kritički odnos prema sebi i biti otvorene u određivanju onoga šta rade i kako rade. Ovo se posebno odnosi na vojne i sigurnosne institucije današnjice, jer se sigurnosno okruženje dramatično promijenilo u proteklih dvadeset godina i nalazi se u stanju stalne i dinamične evolucije.

Nakon svoje 70. godišnjice, vrijeme je da NATO ne samo prizna svoje rezultate, nego i da razmotri i ponovo procijeni svoju ulogu. NATO je to mnogo puta do sada i uradio. Godine 1956., samo sedam godina nakon osnivanja NATO saveza, Sjevernoatlantsko vijeće je imenovalo panel čija je uloga bila da savjetuje o „proširenju saradnje u nevojnim poljima i ojačanju jedinstva Saveza“.

Već 1956. godine se shvatilo da će zbog ostvarenja sigurnosti NATO morati sve više izgrađivati partnerstva, integrisati vojne i civilne interese i raditi na stvaranju političkog konsenzusa na platformi zajedničke sigurnosti.

NATO je izvršio procjenu stanja Saveza u svjetlu novonastalih promjena u svijetu, te formulirao nove strateške planove utemjeljene na viziji. Svakako i to je jedan od razloga zašto je ova organizacija uspješna i zašto je, ne samo preživjela, nego i postala i razvila se

³¹Marić, K., Matić, K., Inozemna izravna ulaganja u Republiku Hrvatsku i usporedba s odabranim nerazvijenim zemljama, Zbornik sveučilišta Libertas, 2018., str. 147.

³²Vlado, A., Bećirević, E., Demokratija i sigurnost u Jugoistočnoj Evropi, Atlanska Inicijativa – Udruženje za promicanje euroatlanskih integracija BiH, Sarajevo, 2010., str. 39.

u temeljni stup sigurnosti u svijetu. Njegova snaga se ogleda između ostalog u uspješnoj organizaciji i sposobnosti za iskrenu samokritiku i promjenu.

Iako NATO ostaje privržen svojim osnovnim principima i vrijednostima, organizacija stalno prilagođava svoj način razmišljanja i svoje aktivnosti promjenama koje se dešavaju u sigurnosnom okruženju. Na samitu u Strazburu i Kelu, održanom 2009. godine, lideri NATO saveza su istakli da su kolektivna odbrana, transatlantska veza, nepodijeljena sigurnost Saveza i NATO solidarnost „bili i ostali ključni principi koji usmjeravaju aktivnosti Saveza“. To su isti oni principi na kojima je NATO i osnovan 1949. godine.³³

Usprkos ponovnom potvrđivanju ovih principa na kojima se Savez i zasniva, karakter organizacije se značajno promijenio u proteklih 70 godina. NATO se, od organizacije koja je bila fokusirana na kolektivnu odbranu, razvio u organizaciju koja stvara partnerstva i učestvuje u operacijama upravljanja krizama - kako unutar tako i van granica svojih članica.

NATO je postao agens i katalizator jačanja vrijednosti liberalne demokratije i integracija raznih država u saveze zasnovane na političkom i ideološkom konsenzusu. Ovo je uloga koju osnivači Saveza nisu predvidjeli.

Prvobitno je zamišljeno da Vašingtonski sporazum traje samo 20 godina, jer se smatralo da će se u tom periodu završiti obnova ratom razorene Evrope, te da će prestati potreba za transatlantskim ugovorom. Rijetki su mislili da će NATO nadživjeti hladni rat i razviti se u sasvim drugačijem sigurnosnom okruženju.

Razlog što je NATO od privremene prerastao u trajnu instituciju treba gledati u činjenici što je potreba Evrope i Sjeverne Amerike da se zajednički suočavaju sa sigurnosnim izazovima bezvremenska. Relevantna je i neophodna i danas, kao što je bila i 1949. godine. Potreba za transatlantskim institucionalnim okvirom koji omogućava političke

³³ Vlado, A., Bećirević, E., Demokratija i sigurnost u Jugoistočnoj Evropi, Atlanska Inicijativa – Udruženje za promicanje euroatlanskih integracija BiH, Sarajevo, 2010., str. 41.

konsultacije, zajedničko odlučivanje i zajedničke aktivnosti nije se promijenila - zapravo je postala još važnija. Sigurnost poprima novo značenje u 21. stoljeću.

Prijetnje našoj sigurnosti su se značajno promijenile u posljednjem desetljeću. Radikalna vjerska tumačenja mutirala su u globalni izazov. Cyber napadi mogu ozbiljno destabilizirati bilo koju zemlju. Proizvodnja nuklearnog naoružanja izaziva zabrinutost.

Natjecanje za osvajanje resursa – uključujući i one neophodne za ljudski život, kao što su voda i hrana - već dovodi do sukoba. Slabe i neuređene države pružaju sigurna utočišta za kriminalne i terorističke aktivnosti, kakve viđamo uz obale Somalije. Humanitarne katastrofe, poput zemljotresa na Haitiju, mogu biti katalizatori ljudske tragedije, političke i socijalne nestabilnosti.

NATO je dugo najuspješniji savez u historiji, i ostaje krajnji garant sigurnosti Saveza u svijetu. U sigurnosnom okruženju koje se mijenja, NATO stalno razmatra svoje prioritete, zadatke i strukturu kako bi razvio novi strateški koncept koji će mu omogućiti da se odupre sigurnosnim izazovima kako u sadašnjosti tako i u budućnosti, kao što to čini danas i kao što je to činio u prošlosti. NATO je globalna institucija - što ne znači da je njegovo članstvo globalno, nego da su njegovi interesi i izazovi globalni - a to znači da i njegova vizija i njegovi horizonti moraju biti globalni.

Nije moguće uzeti određeni problem i reći da on „pripada“ samo jednoj državi, bio to NATO, UN ili EU. Partnerstva i saradnja su od izuzetne važnosti u današnjem političkom i sigurnosnom okruženju. To za NATO znači stvaranje partnerstava s EU, s Rusijom, sa zemljama koje razmišljaju isto ili imaju slične interese, međunarodni odnosi i sigurnost podrazumijevaju izgradnju partnerskih mreža, a što se tiče NATO-a ne moraju svi njegovi partneri biti i članovi Saveza.³⁴

³⁴ Vlado, A., Bećirević, E., Demokratija i sigurnost u Jugoistočnoj Evropi, Atlanska Inicijativa – Udruženje za promicanje euroatlanskih integracija BiH, Sarajevo, 2010.

I na kraju, mijenjanje strateškog koncepta svodi se na usklađivanje NATO-a s novim okruženjem. Kroz odvijanje ovog procesa promjene trebamo odražavati sigurnost i naglašavati prednosti i uspjehe Saveza, što se može definisati kao:

- Skoro milijarda ljudi osjeća se sigurno zbog člana 5. i obećanja datih u njemu.
- Štiteći okvire države, štitimo svoje vrijednosti, slobodu, demokratiju, ljudska prava, vladavinu zakona i ekonomске prilike.
- Bruto domaći proizvod svih zemalja članica NATO-a je 31 trilion dolara.
- NATO članice zajedno broje četiri miliona profesionalnih vojnika.
- Nijedna država nikada nije napala nijednu članicu NATO-a.
- Nikada dvije države NATO saveza nisu ratovale.

Naša historija ukazuje na potrebu da definiramo našu budućnost. Gospodin Kurt Volker, bivši američki ambasador u NATO-u, organizaciju je opisao kao organizaciju „Saveza vrijednosti“. Plima historije je na univerzalnim vrijednostima.

3.6. Neupitna sigurnost i dinamična uključenost

Osnovne determinante prijedloga novog strategijskog koncepta NATO saveza prezentirane su 17.5.2010. godine u izvještaju grupe stručnjaka.

Na godišnjem samitu održanom u aprilu 2009. godine u Strazburu/Kelu, generalnom sekretaru NATO-a Andersu Fogu Rasmussenu naloženo je da oformi grupu stručnjaka koja bi imala zadatak da pripremi nacrt novog strategijskog koncepta Alijanse koji bi trebao biti zvanično donesen na sljedećem samitu u Lisabonu u novembru 2010. godine.

Grupa stručnjaka predvođena Madeleinom Albright (SAD) i Jeroenom van der Veerom (Holandija) počela je s radom u septembru 2009. godine. Nastojeći uključiti što je moguće širi spektar mišljenja i pogleda u raspravu, grupa je održala brojne konsultacijske sastanke i seminare s pripadnicima kako vojnih i političkih struktura zemalja članica, tako i s predstavnicima civilnog društva i drugih zainteresiranih strana. Svojom intencijom sveobuhvatne uključenosti, izrada novog strategijskog koncepta bez pandana je u modernom vojnostrategijskom iskustvu svijeta.

Svako ko je smatrao za shodno da saopći vlastiti stav mogao se uključiti u javnu debatu jednostavnim putem, preko namjenski kreiranog internetskog foruma. Ovim se, pored osvjeđenja orijentiranosti NATO savezu, vrijednostima i praksi transparentnosti, konačnom izvještaju prezentiranom 17. maja 2010. pripisuje i jedinstven demokratični aspekt.

3.6.1. Put prema NATO-u 2020. u Jugoistočnoj Evropi

Reafirmiranje centralne poduzetnosti NATO-a:³⁵

- kolektivna odbrana Centralna poduzetnost NATO-a,
- temeljena odredbama člana 5. Sjevernoatlantskog ugovora, dosad nije mijenjana, dok su se uvjeti za njeno provođenje značajno promijenili.

Da bi ostala kredibilna, ova predanost zaštiti zemalja članica od oružane agresije mora biti potkrijepljena ne samo osnovnim vojnim kapacitetima nego i razrađenim planovima rezervnog djelovanja (contingency planning), namjenskim vježbama, borbenom gotovošću i efikasnom logistikom, neophodnim za očuvanje povjerenja među saveznicima, uz istovremeno minimiziranje izgleda pogrešne procjene kada se radi o potencijalnim neprijateljima.

Zaštita od nekonvencionalnih prijetnji uzevši u obzir da NATO i dalje ostane pozoran, mogućnost izbjijanja direktnog vojnog sukoba izvan granica Alijanse je neznatna, barem u doglednoj budućnosti.

Međutim, naučili smo da u vremenu u kojem živimo manje konvencionalne prijetnje prema Aliansi mogu poticati izdaleka, a ipak i dalje utjecati na našu sigurnost. Takve opasnosti uključuju napade oružjima masovnog uništenja, nastojanja da se naškodi društvu putem cyber napada ili nezakonitim prekidanjima tokova kritičkog snabdijevanja.

Da bi se zaštitio od ovih opasnosti, koje bi mogle dostići nivo napada označenog odredbama člana 5, NATO mora obnoviti svoj pristup odbrani teritorije Alijanse, uz

³⁵ Vlado, A., Bećirević, E., Demokratija i sigurnost u Jugoistočnoj Evropi, Atlanska Inicijativa – Udruženje za promicanje euroatlanskih integracija BiH, Sarajevo, 2010.

osnaženje sposobnosti ostvarenja prevage u vojnim operacijama i širim sigurnosnim misijama van svojih granica.

Utvrđivanje smjernica za operacije van granica Alijanse uz sva svoja korisna svojstva, NATO ni u kom slučaju nije isključivo jedini odgovor na svaki problem s kojim se susreće međunarodna sigurnost.

NATO je regionalna a ne globalna organizacija: njegov autoritet i resursi su ograničeni i ne pokazuje želju da se upušta u misije s kojima se druge organizacije ili države mogu uspješno nositi. Prema tome, novi strategijski koncept treba da propiše smjernice za NATO vezane za donošenje odluka kada i gdje upotrijebiti resurse van granica Alijanse.

Stvaranje uvjeta za uspjeh u Afganistanu NATO misija u Afganistanu najveća je koju je ova Alijansa ikada poduzela. Svaki saveznik doprinosi ovoj operaciji i mnogi su nedavno povećali svoju participaciju. Pritom države članice NATO saveza vrlo izdašno potpomažu ekonomski i politički razvoj te zemlje.

Alijansa je posvećena stvaranju stabilnog Afganistana, koji neće služiti kao platforma za međunarodne terorističke aktivnosti baza proizvodnje opijuma. Ta zemlja treba nastaviti raditi sa svojim partnerima na ostvarenju spomenutog, strateški zacrtanog cilja. Kada se pogleda prema budućnosti, iskustvo saveznika u Afganistanu je izdašan izvor lekcija koje treba naučiti. Mnogi od principa koji treba da budu ukomponovati u novi strategijski koncept već su lako uočljivi. Uključuju zahtjev za kohezijom Alijanse, poželjnost jedinstvene komande, značaj effikasnog planiranja i javne diplomatije, prikladnost sveobuhvatnog planiranja civilno -vojnog prijestupa, kao i potrebu raspoređivanja trupa na pozicije strateške udaljenosti na duži vremenski rok.

Konsultacije za sprečavanje ili upravljanje krizama uzimajući u obzir izmijenjen karakter i rastuće vrste opasnosti po sigurnost zemalja članica. Alijansa bi trebala kreativnije i češće koristiti konsultacije propisane članom.³⁶

³⁶ Vlado, A., Bećirević, E., Demokratija i sigurnost u Jugoistočnoj Evropi, Atlanska Inicijativa – Udruženje za promicanje euroatlantskih integracija BiH, Sarajevo, 2010.

Te konsultacije, potcrtavajući funkciju i ulogu Alijanse kao političke zajednice, mogu biti upotrijebljene podjednako za sprječavanje i upravljanje krizama ne čekajući predstojeće očitovanje shodno odredbama člana 5. Uistinu, konsultacije su dobro skrojene svrsi pregleda nekonvencionalnih opasnosti i situacijama koje bi mogle zahtijevati hitnu međunarodnu reakciju.

Nova era partnerstava Novi strategijski koncept koji mora prepoznati da kako NATO kreće prema 2020. u osnovi neće djelovati samostalno. Partnerstva će u svoj svojoj različitosti zauzeti centralno mjesto u svakodnevnom radu Alijanse.

Da bi se postigao maksimum iz ovakve realnosti, NATO mora težiti jačanju i produbljenju odnosa s ključnim partnerima te uspostavljanju novih partnerstava kada je to svršishodno, kao proširenju kruga partnerski poduzetih akcija, i razumijevanju da svaki partner i partnerstvo moraju biti tretirani ponaosob.

Participiranje u sveobuhvatnom pristupu kompleksnim problemima zdrava partnerstva otvaraju prostor da NATO poduzme rješenja kompleksnih problema koji utječu na njegovu sigurnost: u većini slučajeva, preferirana metoda će biti sveobuhvatan pristup koji kombinuje vojne i civilne elemente.

NATO je snažan i svestran, ali ni u kom slučaju nije sposoban za svaki zadatok druge organizacije, državne vlade ili nevladine organizacije mogu biti predvodnici na putu prema ostvarenju vitalnih ciljeva kakvi su ekomska rekonstrukcija, političko izmirenje, poboljšanje upravljanja ili osnaženje civilnog društva. Zavisno od potreba svakog pojedinačnog slučaja, NATO može služiti kao vrhovni organizator i predvodnik zajedničkog napora, te biti i služiti izvorom specijalizirane pomoći ili na sličan način djelovati i drugim podudarnim ulogama.

Angažovanje s Rusijom Partnerstvo NATO - Rusija nastalo je kao sredstvo osnaženja sigurnosti evroatlantske regije, a Alijansa i dalje ostaje predana tome cilju. Osnovni forum za komunikaciju preko Alijanse bilo je Vijeće NATO saveza.

Rusija, novi strategijski koncept treba ponovo potvrditi želju NATO-a da pripomogne i učvrsti izgradnju kooperativnog evroatlantskog sigurnosnog poretka, koji uključuje i sigurnosnu saradnju s Rusijom. Imajući ovaj princip na umu, NATO treba voditi politiku angažmana s Rusijom, uz osiguranje svih svojih saveznika u pogledu odbrane njihove sigurnosti i interesa. Da bi se zacrtano ostvarilo, Alijansa treba demonstrovati predanost prema NRC-u (i pozvati Rusiju na jednak postupak) fokusiranjem na prilike za pragmatično zajedničko djelovanje u ostvarenju zajedničkih interesa kao što su:

- nuklearno neširenje,
- kontrola naoružanja,
- suzbijanje terorizma,
- odbrana od raketnog napada,
- efektivno upravljanje krizama,
- mirovne operacije,
- pomorska sigurnost i
- borba protiv nelegalnog rasturanja droge.

Zadržavanje otvorenih vrata od kraja hladnog rata članstvo u NATO savezu je s tadašnjih 16 poraslo na sadašnjih 29 zemalja i Makedonije kao buduće 30-te članice. Ova politika otvorenih vrata bila je lokomotiva progresa prema cjelovitoj i slobodnoj Evropi i uveliko je doprinijela kolektivnoj sigurnosti članica Alijanse. Daljnje proširenje na zapadni Balkan je pod razmatranjem, a u obzir se priključuju i Gruzija i Ukrajina.

Konzistentan članu 10. Sjeveroatlantskog ugovora i principima proširenja, proces pridruženja onih zemlja koje su iskazale želju za članstvom treba se odvijati u skladu s ispunjenjem obaveza prema članstvu svake zemlje ponaosob. Ne treba posebno naglašavati da je NATO u potpunosti dobrovoljna organizacija.

Nove sposobnosti za novo razdoblje (vojna transformacija i reforma) Ako se ne potkrijepi sposobnostima ostvarenja, NATO vojne i političke poduzetnosti će malo značiti. Strategijski koncept treba uključiti jasnu odredbu o odbrambenim prioritetima, koju mora pratiti usaglašen set novih ili poboljšanih sposobnosti i reformi.

NATO snage moraju imati kapacitete odbrane teritorije Alijanse, poduzimanja zahtjevnih misija na strateškoj udaljenosti, pružanja doprinosa na polju međunarodne sigurnosti, pružanja odgovora na nepredviđene okolnosti na mjestima i u vremenu kad je to potrebno. Stoga, evidentna je kontinuirana potreba za transformacijom NATO snaga iz snažnog ali statičnog hladnoratovskog držanja u fleksibilniji, mobilniji i okretniji stav. Sa sve manje resursa u gotovo svim oblastima, Alijansa također mora zauzeti čvrstu predanost prema promišljenijem trošenju kroz niz reformskih i mjera efikasnosti.

Politika prema nuklearnom oružju: Solidarnost u službi ostvarenja mira sve dok nuklearno oružje postoji, NATO treba nastaviti s održavanjem sigurnih i pouzdanih nuklearnih snaga, sa široko podijeljenom odgovornošću za razvoj i operativnu podršku, i to na minimalnom nivou potrebnom za prevagu u sigurnosnom okruženju. Svaka promjena u ovoj politici, uključujući geografsku distribuciju nuklearnih kapaciteta u Evropi, treba biti donesena, baš kako i svaka druga krupna odluka, od Alijanse kao cjeline.

Strategijski koncept treba naglasiti punu podršku NATO naporima za sprječavanje proliferacije nuklearnog oružja, osiguravati da se nuklearnim materijalom rukuje na bezbjedan i osiguran način i činiti dodatni progres prema svijetu oslobođenom straha od nuklearnog rata. Alijansa je u ovom pravcu dramatično smanjila tipove i broj substrateških nuklearnih snaga u Evropi. Trebala bi pozdraviti konsultacije s Rusijom u cilju ostvarenja veće transparentnosti i daljnog obostranog reduciranja.

Nova misija raketne odbrane Odbrana od moguće prijetnje balističkim projektilnim napadom iz Irana dovela je do onog što je za NATO postalo osnovna vojna misija. Odluka bivšeg predsjednika Obame da rasporedi faznu, adaptivnu raketnu odbranu, osigurat će efektivniju, bržu i pouzdaniju svrhu od ranijih prijedloga.

Također, ovakav pristup stavlja raketnu odbranu u sam kontekst NATO saveza, otvarajući mogućnost participacije svim saveznicima, uz izglednost odbrane svih njih. Raketna odbrana je najefikasnija kada je provedena kao zajedničko poduzimanje, pa je stoga kooperacija između članica Alijanse i između NATO saveza i partnera (naročito Rusije) vrlo poželjna.

Odgovaranje na sve veću prijetnju cyber napada NATO mora ubrzati napore da bi odgovorio na opasnost od cyber napada štiteći svoje komunikacije i komandne sisteme, pomažući saveznicima da poboljšaju svoje kapacitete za sprečavanje i oporavak od napada, kao i razvijajući paletu sposobnosti cyber odbrane kroz efektivnu detekciju i odvraćanje.

Provodenje reformi za stvaranje uspješnije alijanse Strategijski koncept treba da ovlasti i ohrabri generalnog sekretara da iskorači s dalekosežnom agendom administrativnih i drugih reformi usmjerenih na stvaranje Alijanse koja bi bila pouzdanija, opremljenija sposobnostima donošenja dugoročnih odluka, efikasnija i troškovno ekonomičnija.

Na širenju propagande da NATO saveznici pripremaju novi strategijski koncept, trebaju imati na umu da će taj dokument biti čitan ne samo unutar evroatlantske zajednice nego i u svakoj drugoj regiji. Stanovništvo pod okriljem NATO saveza treba podsjetiti da Alijansa služi njihovim interesima kroz sigurnost koju osiguravaju, ljudi izvan NATO saveza trebaju znati da ova organizacija i njeni partneri danonoćno rade na izgradnji sigurnijeg svijeta.

4. PREDNOSTI I NEDOSTACI ČLANSTVA BIH U NATO

4.1. Prednosti Bosne i Hercegovine članstva u NATO-u

U svjetlu nedavno završenog sumita NATO-a u Lisabonu u Portugalu, BAACBH želi podsjetiti naše pristaše na koristi koje bi članstvo u NATO-u donijelo za Bosnu i Hercegovinu (BiH).

U decembru 2006. godine BiH je postala članicom NATO-ovog programa Partnerstvo za mir. BiH je brzo uložila napore u institucionalne i odbrambene reforme, što je dovelo do Individualnog akcijskog plana za partnerstvo 2008. U aprilu 2010. godine, NATO savez pozvao je BiH da se pridruži Akcijskom planu za članstvo u NATO-u (MAP). Ovaj poziv predstavlja ogroman korak ka ostvarenju članstva u NATO-u, a BiH je pokazala svoju kontinuiranu predanost tom cilju doprinoseći svoje snage NATO-ovim Međunarodnim snagama za sigurnosnu pomoć (ISAF) u Afganistanu iste godine.³⁷

Trenutno postoji samo jedna prepreka koja blokira BiH u započinjanju MAP-a - registracija nepokretne vojne imovine kod Ministarstva obrane BiH.

MAP će se dodijeliti čim sva nepokretna odbrambena svojstva koja su utvrđena kao potrebna za buduće odbrambene svrhe službeno budu registrovana kao državno vlasništvo Bosne i Hercegovine, na korištenje od Ministarstva odbrane Bosne i Hercegovine. Ova uvjetovanost ne smije se pogrešno shvatiti. Suprotno tome, rješavanje ovog pitanja važan je korak u razvoju uistinu jedinstvene države. To je također prilika bosanskohercegovačkim političkim liderima da pokažu svoju odlučnost da provedu sve potrebne reforme potrebne za pristupanje Savezu.

Prednosti članstva u NATO-u uključuju više od pukih sigurnosnih pogodnosti i kolektivne odbrane, već i pomoć u slučaju katastrofe, humanitarnu pomoć i naučnu saradnju kroz NATO-ov program Nauka za mir i sigurnost. Članstvo u NATO savezu sa sobom nosi ekonomski koristi jer stvara stabilnije političko okruženje koje privlači i povećava direktna strana ulaganja.

³⁷ <https://www.acbih.org/benefits-of-nato-membership-for-bih/>, preuzeto, 11.10.2020.

Također ima pozitivan utjecaj na trgovinske odnose s ostalim članicama Saveza. Dalje, članstvo u ovom prestižnom savezu jača legitimitet među ostalim državama članicama i to bi dodatno ubrzalo kretanje BiH prema pristupanju EU i služilo bi kao pomoć u naporima BiH na ujedinjenju i ustavnoj reformi.

NATO ima sjedište u Sarajevu kako bi pomogao vlasti BiH u ispunjavanju zahtjeva iz MAP-a. BAACBH poziva političko vodstvo u BiH na brzu akciju u suradnji s NATO-om kako bi se BiH mogla pridružiti trenutnih 30 država članica, uključujući susjede Hrvatsku, Albaniju i Makedoniju (kao novu članicu), u sve jačem i jačanju NATO saveza.

Troškovi procesa pridruživanja NATO-u i EU u većini slučajeva se u određenoj mjeri mogu nekako odrediti i kvantificirati, dok je valorizacija prednosti članstva znatno zahtjevniji zadatak. Definisati metodologiju koja će ponuditi formulu na osnovu koje bi se izvršilo upoređivanje troškova i koristi članstva, bit će jedan od najtežih zadataka istraživanja. Tu susrećemo ograničenja koja nas sprečavaju da u kalkulaciji prednosti primijenimo isti pristup koji smo koristili za definisanje troškova.³⁸

Nemogućnost kvantificiranja i ovisnost o mnogim političkim, ekonomskim i organizacijskim faktorima, dovodi nas u položaj da beneficije posmatramo u mnogo širem kontekstu. Prednosti koje se mogu očekivati od članstva u NATO-u, u smislu ekonomskog utjecaja, su opšte ili nematerijalne. Ipak, postoje i određene direktne koristi u određenom vremenskom periodu koje se manifestuju u smanjenju vojnih troškova uslijed redukcije broja vojnog personala, povoljnijih uslova za kupovinu i prodaju vojne opreme, te mogućnosti sklapanja offset aranžmana.³⁹

4.1.1. Podrška partnerskih zemalja

Bosna i Hercegovina teži pridruživanju NATO-u. Podrška demokratskim, institucionalnim, sigurnosnim i odbrambenim reformama ključni su fokus saradnje. Zemlja

³⁸ Cikotić, S., Sigurnosne pretpostavke Bosne i Hercegovine, Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, Sarajevo, 2010., str. 20.

³⁹ Brkić, L., Troškovi pripreme integracije u NATO-slučaj Hrvatske, Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, 2009., str. 36.

aktivno podržava misiju pod vođstvom NATO-a u Afganistanu i sarađuje sa saveznicima i drugim partnerskim zemljama u mnogim drugim područjima.

Suradnja Bosne i Hercegovine s NATO-om obostrano je korisna i uključuje: Izgradnja sposobnosti i interoperabilnosti:⁴⁰

- Bosna i Hercegovina radi na razvoju potpuno profesionalnih oružanih snaga koje su interoperabilne s NATO snagama i u kojima rade dobrovoljci koji udovoljavaju visokim profesionalnim standardima. U tu svrhu, zemlja sudjeluje u Procesu planiranja i preispitivanja PfP-a (PARP) od maja 2007.godine. Uloga PARP-a je pružanje strukturirane osnove za utvrđivanje snaga i sposobnosti koje bi Savezu moglo biti dostupne za multinacionalnu obuku, vježbe i mirovne operacije i operacije upravljanja krizama. Također služi kao glavni mehanizam koji se koristi za usmjeravanje i mjerjenje napretka odbrane i vojne reforme.
- Bosna i Hercegovina je proglašila brojne snage i sredstva potencijalno dostupnima za aktivnosti PfP-a, uključujući inžinjerske sposobnosti (odlaganje eksplozivnih ubojitih sredstava) i pripadajuću opremu.
- Od 2014. godine, u okviru Partnerske inicijative za interoperabilnost, Bosna i Hercegovina je sudjelovala u Platformi interoperabilnosti koja okuplja saveznike s 24 odabrana partnera koji aktivno doprinose NATO operacijama.
- Bosna i Hercegovina je aktivni sudionik programa prilagođenog izgradnji integriteta (BI) koji se fokusira na dobro upravljanje i transparentno i efikasno korištenje odbrambenih resursa. Nacionalni centar za obuku operacija podrške miru koji je akreditiran za NATO (PSOTC) nudi stručnu obuku o izgradnji integriteta i drugim temama NATO-u i zemljama partnerima.

Što se tiče ostalog, možemo istaći da je samo SAD kroz FMS program saradnje Bosni i Hercegovini donirala 37.88 miliona američkih dolara. Ta pomoć je usmjerena na:

- opremanje objekata ministarstava odbrane i oružanih snaga Bosne i Hercegovine,
- intendantsku opremu,

⁴⁰ https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49127.htm, preuzeto, 11.10.2020.

- potom pomoć usmjerena na tekomunikacijsko – računarsku opremu, i na samom kraju,
- na opremu za helikoptere i slično.

4.1.2. Konverzija imovine

Za fizičko obezbjeđivanje neperspektivnih objekata Oružanih snaga BiH godišnje se potroši između četiri i pet miliona KM. U Bosni i Hercegovini danas postoje 174 neperspektivna objekta, a na njihovom obezbjeđivanju svakodnevno je angažovano oko 800 vojnika Oružanih snaga BiH. Vojnici vrše čisto fizičko obezbjeđenje ovih objekata kako bi ih sačuvali od krađa i propadanja.⁴¹

Tako se već godinama neracionalno i nepotrebno troše milioni maraka, koji u ovako teškoj ekonomskoj situaciji zasigurno mogu biti bolje iskorišteni. Jedan od primjera koliko se novca gubi zbog neiskorištavanja neperspektivnih vojnih objekata je i kasarna „Jajce“, smještena na atraktivnoj lokaciji iznad grada Sarajeva koja predstavlja potencijalno zanimljiv objekat za ulaganje stranih investicija. Rješavanjem ili eventualno prodajom ovim neperspektivnih vojnih objekata ostvario bi se značajan izvor prihoda ili za ministarstvo odbrane ili za društvenu zajednicu.

Osim direktnog troška koje ministarstvo ima na obezbjeđivanja, u najvećem broju slučajeva ruiniranih objekata i velikog prostora neiskorištenog zemljišta, indirektne štete su mnogo veće. Ovi objekti se mogu i trebaju što prije na ekonomskoj osnovi staviti u funkciju društvene koristi a osoblje se umjesto pukog čuvanja na neperspektivnim lokacijama treba uposliti na adekvatnim zadacima vezanim za profesionalno ispunjavanje misije oružanih snaga.

Reformirana struktura oružanih snaga će pokazati da nema potrebe za tolikim brojem objekata, infrastrukture i drugih prostora koje se još uvijek nalaze u posjedu ministarstva

⁴¹ Cikotić, S., Sigurnosne pretpostavke Bosne i Hercegovine, Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, Sarajevo, 2010., str. 25.

odbrane. Konverzijom imovine u civilne svrhe obezbijedit će se i preraspodjela finansijskih sredstava koje sada nepotrebno opterećuje ionako ograničen vojni proračun.⁴²

Dobijena finansijska sredstva u slučaju eventualne prodaje neperspektivne imovine, mogu se kvalitetno investirati u podizanju životnog standarda personala zaposlenog u odbrani. To se posebno odnosi na obezbjeđivanje službenih stanova za potrebe ministarstva odbrane i OS BiH u skladu sa projekcijama vezanim za perspektivne lokacije koje će biti u funkciji tokom narednog perioda.

4.1.3. Vojne baze

U kolektivnoj sigurnosti između država-članica nekog saveza postoje čvrste veze koje zahtijevaju i specifičan pristup nacionalnoj suverenosti. Prvi korak nije samo kompatibilnost vlastitih oružanih snaga s ostalim zemljama-članicama vojnopolitičke organizacije, nego i aktivna odbrambena saradnja i otvaranje posebnih mogućnosti koje su u interesu kolektivne sigurnosti. Stoga je realno očekivati da će i u Bosni i Hercegovini biti stacionirane vojne baze.

NATO-ova politika interoperabilnosti definiše taj pojam kao sposobnost saveznika da djeluju koherentno, i efikasno za postizanje taktičkih, operativnih i strateških ciljeva. Tačnije, omogućuje snage, jedinice i/ili sistemi za zajedničko djelovanje i omogućava im dijeljenje zajedničkih doktrina i postupaka, te da mogu komunicirati. Interoperabilnost smanjuje dupliciranje, omogućuje udruživanje resursa i stvara sinergiju između 30 saveznika i kad god je to moguće s partnerskim zemljama.

Alijanse kao i u drugim članicama. U Bosni i Hercegovini, za razliku od nekih drugih zemalja, ova tema iako neki priželjkaju neće izazvati veće kontroverze s obzirom da je u našoj zemlji već dugi niz godina prisutno vojno osoblje NATO-a i kasnije EUFORA.

Kao primjer pozitivnog utjecaja NATO baza na lokalnu ekonomiju može nam poslužiti ekonomska studija utjecaja iz 2006. godine koju je sproveo NATO Airborne early Warning & Control Force e-3A Component. Ona dokazuje povoljni finansijski utjecaj u

⁴² Duraković, N., Međunarodni odnosi, FPN, Sarajevo, 2010., str. 110.

iznosu od 262.4 miliona eura, a koji korespondira sa zračnom bazom NATO saveza u njemačkom gradiću Geilenkirchenu, na susjedne opštine i gradove u radiusu od 200 kilometara sa ukupno 450.000 stanovnika.

Ukupni utjecaj dotične zračne baze na cijelokupnu ekonomiju Savezne Republike Njemačke iznosi je 417.8 miliona eura. Glavni efekti obuhvataju povećanje građevinskih radova i zapošljavanje većeg broja osoblja uključujući njihove dohotke i doprinose, pružene usluge, ugovore u vezi gradnje i održavanja baze. Pomnim mjerenjem koje uključuje stvaranje multiplikatora, izračunato je da je 140.7 miliona eura potrošeno na osoblje, 71.6 miliona eura odnosilo se na razne ugovore i usluge.⁴³

U bazi je bilo zaposleno 3.154 uposlenika, od kojih su mnogi bili lokalnog porijekla, a ukupan broj indirektno ostvarenih poslova dosegao je broj od 1774, koji su generirali 50.2 miliona eura. Dakle, doprinos baza može biti vrlo pozitivan ukoliko se dovoljno pazi na negativne utjecaje. U slučaju Geilenkirchena bilo je prigovora lokalne zajednice vezanim za stvaranje nesnosne buke, pa je izlaz na obostrano zadovoljstvo pronađen u promjenama ruta nekih letova.

4.1.4. Ljudski resursi

NATO će finansijski pomoći projektima razvoja početne sposobnosti oružanih snaga, tzv. initial capabilities, kako bi se olakšao proces transformacije i modernizacije oružanih snaga tokom prve dvije godine članstva.

Initial Capabilities se odnosi na ispunjavanje kriterija interoperabilnosti, a interoperabilnost znači da oružane snage neke zemlje mogu primati, slati ili razmjenjivati podatke s drugim članicama Saveza, gdje sistemi zapovijedanja i komunikacija moraju biti kompatibilni, kako bi se efikasno učestvovalo u zajedničkim operacijama. Poslije dvogodišnje pomoći oko interoperabilnosti, NATO će nastaviti pomagati Bosni i

⁴³ Cikotić, S., Sigurnosne pretpostavke Bosne i Hercegovine, Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, Sarajevo, 2010., str. 29.

Hercegovini sve do potpune modernizacije oružanih snaga, odnosno sticanja pune sposobnosti - MatureCapabilities.

Naravno takve se pripreme oružanih snaga prvenstveno odnose na optimalizaciju broja i sastava ljudskih resursa. Oružanim strukturama BiH i diplomaciji predstoji problem kadrovanja svojih zaposlenika koji će predstavljati Bosnu i Hercegovinu u sjedištu NATO saveza, zapovjedništvima i različitim odborima. Ispunjavanje uslova koje nameće NATO zahtijevat će od pripadnika, kako odbrambenih struktura, tako i ostalih zvaničnika, visok stepen osposobljenosti. Praktično, to znači, da svo osoblje, uključeno u proces integrisanja, mora biti spremno da udovolji visokim edukativnim i tehnološkim standarima koji postoje u zemljama članicama NATO saveza.

To možda u prvom redu znači premoštavanje jezičkih barijera neophodnih za komunikaciju sa pripadnicima njihovog ranga u okviru NATO snaga.⁴⁴ Na primjer, za pripadnike Oružanih snaga Republike Mađarske eliminatorni faktor u procesu restrukturiranja vojnih snaga bilo je poznavanje engleskog jezika. Naravno, od svakog pripadnika oružanih snaga očekuje se stepen jezičke komunikacije u skladu sa njegovim položajem i funkcijom. Daljnje potrebe odnose se na unaprijeđenje komunikacijskih i informacijskih vještina vezanih za korištenje NATO sistema veza, kao i stepen tehnološkog znanja potrebnim za korištenje sofisticirane vojne opreme u posjedu oružanih snaga.

Sve navedeno će iziskivati visoko edukovane i profesionalne pripadnike sposobne da djeluju u okvirima međunarodnog standarda. U isto vrijeme to će predstavljati i značajan doprinos tržištu radne snage koje će iz vojnih struktura moći apsorbovati visoko osposobljene kadrove koji mogu kvalitetno doprinositi civilnom tržištu radne snage. Proces obrazovanja, koji se uz to odvija u skladu sa najboljom međunarodnom praksom, svakako je najveći kapital koji jedna zemlja može posjedovati, jer se svijet ubrzano kreće ka eri znanja koja uveliko nadilazi sve ostale dostignute vrijednosti.

⁴⁴ Cikotić, S., Sigurnosne pretpostavke Bosne i Hercegovine, Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, Sarajevo, 2010., str. 71.

4.1.5. Višak ljudskih resursa i njihovo zbrinjavanje

NATO Povjerenički fond (NATO Trust Fund) za BiH osnovale su države članice NATO saveza i drugi donatori kako bi se pomoglo vlastima u procesu reintegracije prekobrojnog vojnog osoblja i službenika Ministarstva odbrane BiH. Glavne zemlje donatori u fondu za BiH, ukupnog iznosa od 5.83 miliona eura su Holandija, Velika Britanija i Hrvatska (koja u to vrijeme nije bila punopravna članica NATO-a). NATO/PfP Povjerenički fond pruža doprinos sveukupnim nastojanjima Bosne i Hercegovine da:

- održi mir i stabilnost,
- osnaži ekonomski oporavak,
- smanji nezaposlenost i
- generiše prihode.

U tu svrhu ovaj projekat treba omogućiti lakšu reintegraciju u civilni život onim licima koja su otpuštena u nedavnom procesu reforme odbrane, kao i licima otpuštenim tokom demobilizacije u proteklim godinama. Međunarodna organizacija za migracije (IOM) na osnovu stečenog iskustva postala je agencija za implementaciju projekta NATO/PfP Trust Fund za Bosnu i Hercegovinu. Do mjeseca jula 2008. godine 2,845 osoba koje su proglašene prokobrojnim u Ministarstvu odbrane registrovale su se kod IOM-a.⁴⁵

Od tog broja, 2,566 korisnika proglašena su prekobrojnim u 2004.godini, a 279 u 2007. godini. Od 1,399 korisnika sa odobrenim projektima njih 883 je primilo konkrentnu pomoć. Okvirno dvije trećine odobrenih projekata se odnosi na poljoprivredu, jednu četvrtinu od ukupnog broja čine projekti koji ne uključuju poslove vezane za poljoprivredne aktivnosti (ravnomjerno raspoređene na poslove koji se nalaze u početnoj fazi i na poslove proširenja postojećih djelatnosti), 5% se odnosi na kategoriju zapošljavanja i 2% na edukaciju.

Kao što se vidi Bosna i Hercegovina iako nije punopravan član NATO-a koristi pomoć i prima sredstva za pomoć pri zbrinjavanju demobilisanog osoblja. Samim tim NATO

⁴⁵ Politika tranzicije i zbrinjavanja prekobrojnog personala Ministarstva odbrane i Oružanih snaga BiH, Sarajevo, 2008., str. 40.

iskazuje visok stepen razumijevanja i podrške svojim partnerima u premošćavanju problema sa kojima se suočavaju na putu integrisanja u NATO.

4.1.6. Međunarodni angažmani

U strategiji proširenja NATO-a važno je spomenuti i novu koncepciju vezanu uz angažman vojnih snaga izvan nacionalnih granica. Dosadašnji NATO koncept i dogovor ministara odbrane članica Saveza usvojen na Samitu NATO-a u Istanbulu 2004. godine podrazumijevaо je raspoloživost osam posto kopnenih snaga nekog nacionalnog kontingenta za vojne operacije izvan matične države.

U međuvremenu zahtjevi za povećanjem vojnih snaga NATO saveza na terenu znatno su porasli, kako zbog širenja postojećih vojnih misija tako i novih kriznih žarišta. I Bosna i Hercegovina se kao zemlja koja je ostvarila zavidan progres u reformi odbrambenih struktura našla u situaciji da iskaže svoju dobru volju i dati doprinos izgradnji mira i stabilnosti u svijetu.

Na temelju odluka Predsjedništva BiH i Parlamentarne skupštine BiH, u operaciji potpore miru „Iračka sloboda,“ u Irak je od 2005. godine upućena je jedinica Oružanih snaga Bosne i Hercegovine za uništenje neeksplodiranih ubojnih sredstava, koja se sastojala od 36 pripadnika. Za potrebe održavanja veze i koordinacije aktivnosti između zapovjednih struktura BiH i koalicijskih snaga, iz sastava Oružanih snaga BiH upućena su dva oficira za vezu sa USCENTCOM u Tampu, Florida - SAD i jedan oficir za vezu sa Multinacionalnim zapovjedništvom za Irak (MNC-I) u Bagdad.

Misija jedinice je uništavala konvencionalna neeksplodirana ubojna sredstva upotrebom eksploziva na uređenim i osiguranim namjenskim lokacijama.⁴⁶ Jedinica je obavljala misiju u skladu sa Pravilima angažovanja (Rules of Engagement- ROE), definisanim od strane ministra obrane BiH. Logističku potporu i osiguranje jedinice u pokretu i tokom rada pružale su Koalicijske snage u Iraku. Tokom sudjelovanja u misiji u Iraku, jedinica

⁴⁶ Gallis, P., Belkin, P., Ek, J., Kim, N., Woehrel, S., CRS Report for Congress: Enlargement Issues at NATO's Bucharest Summit, March 12, 2008., str. 20.

je izvršavajući postavljene zadaće na profesionalan način ostvarila značajne rezultate kroz uništenje preko 400.000 komada raznih vrsta neeksplođiranih ubojitih sredstava.

Do sada u misiji je sudjelovalo osam rotacija po šest mjeseci, a u augustu 2008. godine upućena je osma rotacija, tako da je ukupno 310 pripadnika ove jedinice sudjelovalo u misiji u Iraku. Prilikom zadnje rotacije u misiji se pridružila i pješadijska jedinica a krajem 2008. godine obje jedinice su povučene iz sastave jer je prestala potreba za njihovim angažmanom. Angažovanjem pripadnika Oružanih snaga Bosne i Hercegovine u misijama potpore miru jasno je iskazano opredjeljenje BiH da, kao odgovorna članica međunarodne zajednice, želi i može pružiti doprinos zajedničkim naporima za uspostavljanje i očuvanje mira i stabilnosti u svijetu.

Pored unapređenja odnosa sa koalicionim partnerima, sudjelovanjem naše jedinice u sastavu Koalicionih snaga u misiji u Iraku, pokazuje se i konkretno demonstruje učinjeni napredak u BiH, koji je u neposrednoj vezi sa procesom implementacije reforme u oblasti odbrane. Sve to stvara doprinose kredibilitetu Bosne i Hercegovine na vanjsko političkom planu, a učešće u ovakvim i sličnim misijama ujedno otvara potencijal za angažman naših privrednih društava za sklapanje poslovnih aranžmana na rekonstrukciji države u kojoj je došlo do smirivanja situacije.⁴⁷

Naravno i ova pogodnost se otvara kao mogućnost ali ne i pravilo. Ono na što ukazuju govore iskustva nekih drugih zemalja je, da su pojedine zemlje učešće u sličnim misijama bolje iskoristile sa aspekta svog nacionalnog ekonomskog interesa, dok neke vlade nisu uspjеле osigurati sličan aranžman. Mada ovo ni u kom slučaju ne može i ne treba biti mjerilo za upućivanje vojnih snaga u misije održavanja mira. Treba imati na umu da je društvo u kojem jednako participirate ipak i društvo najvećih zemalja u svijetu koje će sigurno uzeti i značajnog učešća u obnovi i rekonstrukciji te zemlje ili regionala.

⁴⁷ Kapetanović, A., Latinović, Đ., Bosna i Hercegovina od regionalnih integracija do Evropske Unije, Fondacija „Friedrich Ebert Stiftung“ ured u Sarajevu, Sarajevo, 2005.

4.2. Uloga NATO-a u slučajevima civilnih izvanrednih situacija

NATO je uvijek stavljaо velik naglasak na zaštitu civilnog stanovništva. Od 1953. godine, NATO se složio s programom pomoći u katastrofama prepoznajući sposobnost zaštite populacije tokom potencijalnog sukoba, koje bi se također moglo koristiti za zaštitu od učinaka prirodne ili druge katastrofe.

Strateški koncept prepoznaјe da velike civilne nesreće mogu predstavljati prijetnju za sigurnost i stabilnost. Zemlje se više ne mogu osloniti na isključivo nacionalna rješenja za hitne slučajeve velikih razmjera, posebno s obzirom na asimetričnost današnjih prijetnji i nepredvidivu sigurnost okoliša. Izvanredne situacije ne poštuju državne granice.⁴⁸

Prekidi na kritičnoj infrastrukturi, kao što su saobraćajne, energetske i komunikacijske mreže, često imaju transnacionalne dimenzije. Rezultirajuća međuvisnost međunarodna je briga zbog koje je NATO i dalje dobar forum za raspravu o tome kako najbolje odgovoriti tim izazovima pojedinačno ili kolektivno i u duhu solidarnosti.

Kao takvo, NATO-ovo planiranje za vanredne situacije također se razvilo u ključno područje praktičnog angažmana i suradnje s partnerima. Dalje, postala je sila multiplikator u području civilne zaštite i upravljanja posljedicama, posebno s naglaskom na moguće terorističke napade:

- hemijskim,
- biološkim,
- radiološkim i
- nuklearnim agensima (CBRN).⁴⁹

Civilne izvanredne situacije, prirodne ili stvorene od strane čovjeka, područje su u kojem civilne i vojne vlasti surađuju. NATO pruža efikasan sistem u kojem se koristi civilna i vojna imovina.

⁴⁸ <http://www.strateskealternativa.rs/wp-content/uploads/NATOs-Role-in-Civil-Emergency-Planning.pdf>, preuzeto, 11.10.2020.

⁴⁹ Isto

Određena civilna imovina korištena je kao dio NATO-ovih operacija u Afganistanu i Kosovu. Slično tome, vojna imovina često je vrlo važna za podršku operacijama za civilno stanovništvo poput katastrofe i humanitarne pomoći.

NATO je rasporedio vojsku imovine u operacijama nakon uragana Katrina i potresa u Pakistanu. Dalje, NATO-ova imovina i sposobnosti raspoređene su kao podrška civilnoj odbrani protiv terorizma. Primjera radi, avioni NATO-a AWACS raspoređeni su na velikim sportskim događajima kao što su Olimpijske igre i Svjetski kup. Uska saradnja i interoperabilnost između vojnih i civilnih aktera stoga je od vitalnog značaja i NATO igra važnu ulogu u omogućavanju takve suradnje.

Pristupom Partnerstvu za mir, Bosna i Hercegovina bi dobila mogućnost za bolju saradnju na odbrambenom i planu zaštite, ali bi time i preuzeila obavezu da se aktivno uključi u rad NATO-ovih tijela za civilno planiranje u kriznim situacijama. **Saradnja u području zaštite i spašavanja** 49 država članica euroatlantskog partnerskog Vijeća (NATO + PfP države) odvija se u sklopu Uprave za civilno planiranje u izvanrednim situacijama (CEPD).⁵⁰

4.3. Nedostaci članstva BiH u NATO

4.3.1. Troškovi vezani za članstvo u NATO

Demokratski razvoj Bosne i Hercegovine omogućava pojedinačnim ili organizovanim akterima, pa tako i Centru za sigurnosne studije, kao nevladinoj organizaciji, da legitimno učestvuje u kreiranju javnih politika. U tu svrhu Centar za sigurnosne studije (CSS) je pružio svoj doprinos javnoj raspravi o ekonomskim aspektima pridruživanja NATO-u, provođenjem istraživanja na temu „Troškovi i beneficije pridruživanja Bosne i Hercegovine NATO savezu“.

U dosadašnjoj raspravi o problematici pridruživanja BiH savezu Alijanse prioritet su imali pitanja koja se odnose na političku i sigurnosnu dimenziju. Ozbiljna analiza o ekonomskim izazovima i koristima priključivanja NATO savezu u Bosni i Hercegovini,

⁵⁰ Bijela knjiga odbrane Bosne i Hercegovine, 2005. Dostupno na: <http://www.mod.gov.ba/files/file/dokumenti/Bijela-knjiga-bs.pdf>, preuzeto, 04.02.2019.

koliko je nama poznato nije urađena, pa je stoga vjerovatno izostala i šira javna debata o ovom značajnom pitanju.⁵¹

Stoga je jedan od ciljeva ovog istraživanja da na bazi objektivnih analiza i pokazatelja, te u najvećoj mogućoj mjeri bez predrasuda ili iznošenja stavova, inicira potrebu argumentovane rasprave među zvaničnicima i široj javnosti o ekonomskim posljedicama koje donosi odluka o apliciranju za punopravno članstvo u NATO savezu.

Kada govorimo o troškovima i beneficijama članstva Bosne i Hercegovine u NATO savezu, govorimo o poređenju troškova i beneficija između kolektivne i individualne odbrane. Šta više košta, šta je racionalnije, šta je isplativije? Svakako da postoji mnogi aspekti koje je potrebno sagledati, a jedan od najvažnijih je izrada kvalitetne metodologije u kojoj se proces pridruživanja treba tretirati kao izazov koji se ne može adekvatno mjeriti.

U svim novim zemljama članicama NATO-a vodile su se slične diskusije i rasprave o ovom pitanju. Nažalost, njih su uglavnom koristili protivnici članstva u NATO i općenito vojne strukture, za iznošenje argumentacije vezane za velika finansijska ulaganja koje nameće pridruživanje Alijansi. Takav jednostran pristup ne pruža kompletну sliku integrativnog procesa i stvara efekat koji može voditi u pogrešnom pravcu kalkulacije troškova i koristi od pristupanja savezu.

Postoje razlike između definicija troškova – računovodstvene i ekomske definicije, oko kojih se danas često vode diskusije, što znači da nisu svi troškovi jednakovražni. Sa sigurnošću možemo reći da postoje troškovi koji gotovo pa da i nisu važni za donošenje odluka, kao prosječni i potopljeni troškovi (sunk costs), dok granični i oportunitetni troškovi igraju važnu ulogu u donošenja odluka.⁵²

⁵¹ Karaulac, T., Rizik zemlje, strane direktnе investicije i NATO, Centar za visoke ekomske studije, Beograd, 2008., str. 47.

⁵² Mladenova, I., Markova, E., NATO's Enlargement and the Costs for Bulgaria to join NATO, Final Report Euro-Atlantic Partnership Council - NATO Individual Fellowship, 1999., str. 19.

Prema tome, najvažniji trošak koji trebamo razmotriti je oportunitetni trošak. On efektivno daje istinski trošak neke odluke upoređujući vrijednost najbolje alternative od koje se odustalo.

Opremanje oružanih snaga opremom predstavlja osnovni kapitalni trošak koji svaka vojska na svijetu mora osigurati, da bi se uopšte mogla nazvati vojskom. Nabavka nove opreme, kao nečeg osnovnog poput pušaka, ilustruje ekonomski princip da svi troškovi nisu jednako važni. Takav trošak tretira se kao računovodstveni trošak.

Sa ekonomskog aspekta, taj trošak se sagledava drugačije. Na engleskom se zove sunk cost ili potopljeni, nepovratni trošak. Izdaci koje država mora učiniti s ciljem kreiranja adekvatnog odbrambenog kapaciteta i funkcionalne vojske, ilustruje kupovina pušaka imunicije, odnosno ulaganje u kupovinu specijalne opreme (kapitala). Dakle, neovisno od pristupanja NATO savezu neophodna je zamjena stare opreme, opreme slabijeg kapaciteta ili pak u neupotrebljivom stanju. Jedna od posljedica stare i neispravne opreme može biti ugroženost ljudskih života mladića i djevojaka koji služe u vojsci. Shodno tome i bez ulaska u NATO, Bosna i Hercegovina mora modernizovati i obnoviti staru i istrošenu opremu, te uskladiti strukturu oružanih snaga na način na koji su to učinile zemlje koje nisu članice NATO-a.

U širem smislu, ako se Bosna i Hercegovina namjerava pridružiti NATO-u, pristala je sudjelovati u sistemu kolektivne odbrane i sigurnosti, te mora računati na određene ulazne troškove. Kritičari uporno navode ukupnu potrošnju kao najveći negativni faktor izražen kroz kapitalne investicije i troškove. Pri tome ne obraćaju pažnju na vremenski period u okviru kojeg će se ta potrošnja odvijati. Pristupanje NATO savezu tako ispada kao čin, a zapravo je dugogodišnji proces i vremenski aspekti izdataka za vojsku, plaćanja moraju se uzeti u obzir.

Samo citiranje vojnih troškova u milionskim iznosima beskorisno je za donošenje kvalitetnih odluka, te ne odslikava ispravnu projekciju troškova. To zapravo nisu istinski

ekonomski troškovi, već uglavnom potopljeni, kapitalni, troškovi - za nabavku novih pušaka i municije, terenskih vozila, aviona bilo čije proizvodnje i slično.⁵³

Ti osnovni, potopljeni troškovi, kao što je rečeno ranije, nemaju značaja kod donošenja odluke, jer jednostavno moraju biti obavljeni kao osnovne kapitalne investicije i nepovratni su. Kao što je spomenuto na početku, najvažniji trošak koji se treba razmotriti je oportunitetni. Jedna od najvažnijih pojedinosti je da potopljeni troškovi ne uključuju, odnosno ne prikazuju izgubljene alternative, upravo ono što oportunitetni troškovi prikazuju.

Zbog nepostojanja tržišno određene cijene i kvalificiranog troška, kao ni kvantificirane dobiti, nema koristi pojedinačno govoriti koliko neko želi platiti ili smatra da treba platiti za nacionalnu odbranu i ulazak u NATO. Tako 1 KM mjesечно ili hiljada tokom čitavog života, može biti previše za određenog pojedinca, ali ne treba isključiti da u isto vrijeme ti pojedinci uživaju identične blagodati nacionalne odbrane. Ako uživaju beneficije te usluge, logično je da moraju za taj benefit i snositi određene troškove.

Usljed nepostojanja kvantificiranog iznosa koju pojedinci u društvu trebaju da plate za javno dobro garancije sigurnosti, ukazujemo na dio troška provizije koji kao odgovorni članovi državne zajednice trebaju platiti. Taj dio građanskog učešća reguliše se kroz plaćanje poreza. Ako posmatramo porezne stope koje se uplaćuju za dobrobit kolektivne odbrane, kao zakonski porez koji država uzima iz prihoda građana, tada na individualnom nivou možemo napraviti kalkulaciju koliko nas to košta u odnosu na postotak ličnog prihoda.

Na državnom nivou, troškovi ulaska u NATO računaju se kroz učešće vojnih troškova u državnom proračunu, ili pak na makro nivou, koliko nas to kao naciju košta iznos će biti procentualno prema ukupnom nacionalnom prihodu, BDP-u. Apsolutni troškovi, posmatrani pojedinačno su pogrešno mjerilo kalkulacija. Na primjer, šta znači 1 milion KM za misiju u Afganistanu? Da li to znači da Bosna i Hercegovin sebi to ne može priuštiti? Kad se ukazuje na ukupne državne troškove odbrane, pristupanja NATO-u,

⁵³ Muslimović, F., Balkan u vrtlogu politika, BEMUST Sarajevo, Sarajevo, 2001., str. 121.

nabavku nove opreme, troškove misije u Afganistanu, treba ih posmatrati u odnosu na ukupan BDP, kao što to rade i ostale zemlje i na osnovu toga praviti kalkulacija.

Pravi, istinski, ekonomski troškovi se ne mijere u KM. Rekli smo da se oportunitetni troškovi nacionalne odbrane teško mogu kvantificirati u alternativnim ekonomskim koristima. Istinski troškovi se mijere alternativnim ekonomskim aktivnostima. Svaki naš izbor ekonomske aktivnosti podrazumijeva oportunitetni trošak - možemo dobiti dodatnu kvantitetu jednog proizvoda ako smanjimo proizvodnju nekog drugog. Bosna i Hercegovina je 1999. godine trošila preko 8% svog bruto društvenog prihoda za vojne potrebe, a danas taj procenat iznosi oko 1,22%.⁵⁴

Kao ključni izazov vezano za pristupanje NATO savezu, nameće se pitanje da li će se povećati dio resursa koji se izdvaja za odbranu? Koliki će resursi biti potrebni za adekvatnu odbranu države, modernizaciju i dostizanje standarda, a da se pri tome ne ugrozi ekonomska stabilnost? Ukoliko dio resursa za vojne potrebe ne bude prelazio 2% BDP-a, što je i preporuka Saveza, stabilnost i rast životnog standarda građana neće biti ugrožen, bez obzira da li ukupni troškovi misije u Afganistanu porastu kao i ukupni troškovi modernizacije. Ako bi se pak desilo da resursi alocirani za vojne potrebe počnu neprimjereno rasti, to je već suprotno ciljevima i svakako nepoželjna pojava.

U isto vrijeme, moguće je i da više resursa postane dostupno tokom pridruživanja NATO savezu. Na takav razvoj može utjecati smanjenje broja osoblja angažovanog u vojnim strukturama, prijenos novih tehnologija i znanja, kao i povećanje ljudskog potencijala kao posljedica zahtjevnog obrazovanja vojnika koji će se vratiti u civilni sektor. Shodno tome krivulja će se pomaknuti na gore i povećati potencijalnu dobit a to u praksi podrazumijeva veći kapacitet proizvodnje, značajniji ekonomski rast i poboljšanje životnog standarda građana.

Dakako, svaku raspravu o Bosni i Hercegovini i njenim strategijama razvoja treba smjestiti u međunarodni okvir, jer se svaki naš izazov, bio on regionalni ili lokalni, danas mora sagledavati u međunarodnom kontekstu. Članstvo BiH u NATO savezu, Evropskoj

⁵⁴ Najetović, Dž., Geopolitički položaj Bosne i Hercegovine u evroatlanskim integracijama Zapadnog Balkana, DES, Sarajevo, 2010., str. 91.

uniji te regionalna saradnja svakako potpadaju u jedan širi kontekst. Savremene sigurnosne prijetnje, izazovi idalje svrstavaju faktor sigurnosti u sam vrh agende međunarodnih odnosa. Ovo pitanje, kao pretpostavka efikasnog odvijanja ekonomskih i političkih odnosa, poprimilo je nove dimenzije, ali time dobiva na važnosti.

Simetrične prijetnje zamijenjene su asimetričnim prijetnjama (terorizam, ekološke i prirodne katastrofe, organizovani kriminal), koje također uključuju velike rizike i potencijalne štete, a uz to daleko su nepredvidljivije.⁵⁵

Dakle, pitanje sigurnosti i dalje se nameće kao ključni razlog pristupanja NATO-u. NATO je nakon sloma komunizma ušao u novu epohu u kojoj je kolektivna sigurnost prevagnula nad kolektivnom odbranom. Ipak, pitanje sigurnosti ne smije nikako istisnuti iz krupnog plana ekonomska pitanja, koja su direktno ili indirektno povezana s njime.

Samo članstvo u NATO savezu nameće profesionalizaciju i modernizaciju oružanih snaga zemalja kandidata. Podizanje performansi oružanih snaga implicira indirektne i direktne koristi poput povoljnije sigurnosne percepcije zemlje i njene okoline, ali i povećanje troškova vezanih za investiranje u odbrambeni sektor i infrastrukturu. Ipak, u Bosni i Hercegovini se još uvijek nije zvanično otvorila šira diskusija oko pristupanja NATO paktu.

Javno mnjenje, ili usljed nedostatka interesa ili nedovoljne upućenosti ne provodi ozbiljnije rasprave o razlozima za i protiv članstva Bosne i Hercegovine u NATO savezu. I jedna i druga opcija imaju svoje prednosti i nedostatke, ali se ovo pitanje komforno ignoriše od strane javnosti. Ekonomske posljedice se još uvijek sagledavaju samo sa političkog i vojnog aspekta. To je možda i razumljivo u datim okolnostima u kojim je dnevna politika, bazirana na uskim stranačkim interesima, kao glavni determinirajući faktor svih društvenih dešavanja u BiH. U javnosti se periodično pojavljuju kritike koje su uglavnom usmjerenе na visoke troškove pristupanja NATO savezu i na taj način se “iskazuju” razlozi za ostanak van Alijanse, dok se u isto vrijeme koristi od članstva ne prikazuju, kao ni visina troškova u slučaju nepridruživanja Savezu.

⁵⁵ Parker, G., Geopolitics: Past, Present, and Future, Pinter, London, 1998., str. 144.

Dakle, proces priključenja Bosne i Hercegovine NATO savezu nesumljivo će imati kako vojni i politički, tako i ekonomski i društveni utjecaj. Kada govorimo o ekonomskim efektima pristupanja Bosne i Hercegovine NATO savezu potrebno je razlučiti pozitivne (beneficije) i negativne (troškove) ekonomске aspekte ulaska Bosne i Hercegovine u NATO. Uz klasifikacije troškova i beneficija, treba se svrstati u kratkoročne i dugoročne, te direktne (materijalne) i indirektne (nematerijalne) koristi.

4.3.2. Ograničenja i dileme vezane za podršku članstvu u NATO-u

Značaj javnog mnjenja o pitanjima troškova za odbranu, gubitku nacionalnog suvereniteta, nejasnoće o mogućim beneficijama i troškovima, gotovo da se ozbiljnije i ne razmatra. Pitanje na koje bi trebalo pružiti odgovor je da li Bosna i Hercegovina sebi može priuštiti troškove članstva u NATO savezu odnosno kao alternativa, treba težiti demilitarizaciji ili neutralnosti. Mogući učinak ovih ponuđenih varijanti na cijelokupnu bosanskohercegovačku ekonomiju i dalje ostaje nejasan. Za razliku od članstva u EU, pristupanje NATO savezu je uvijek percipirano sa vojno-političkog aspekta. Vrlo je vjerovatno da će ulazak u EU imati značajniji utjecaj na bosanskohercegovačku ekonomiju, dok ekonomski učinci članstva u NATO nisu lahko mjerljivi.

Da li članstvo u EU samo po sebi donosi "dovoljno" stabilnosti i sigurnosti, odnosno da li postoje alternativni načini postizanja iste "razine sigurnosti" u slučaju neutralnosti kao mogućeg scenarija. U godinama nakon sticanja nezavisnosti, članstvo u NATO savezu bilo je predstavljeno kao potvrda o stavljanje pod kišobran sigurnosti Zapada, što je smatrano samo po sebi dovoljno, bez obzira na moguće troškove. Međutim, nakon učvršćivanja „pro-zapadnih“ snaga širom zemalja bivše Jugoslavije, potreba da se jasno prezentuju svi mogući utjecaji na buduću zemlju članicu, postali su krajnje važni elementi.

Na osnovu aktivnosti ministarstva odbrane u medijima je mnogo toga pisano o neminovnosti značajnog porasta troškova za odbranu u slučaju da Bosna i Hercegovina ostane izvan NATO saveza i tako bude prisiljena da se oslanja na individualne odbrambene sposobnosti. Također, u manje ili više istim izvorima puno je pisano o značajnim uštedama koje bi se ostvarile pridruživanjem Bosne i Hercegovine NATO savezu. Svakako da bi bilo nekorektno kvalificirati izjave ove vrste bez argumenata, pa je

stoga jedan od ciljeva ovog istraživanja da se odgovori i analiziraju neka od ključnih pitanja koja se nameću u odnosu na ekonomsku stranu pridruživanja BiH savezu Alijanse.⁵⁶

Svaki društveni, politički odnos predstavlja mješavinu dobrih i loših karakteristika, te isto vrijedi i za članstvo u NATO savezu. Kako bi dobili pozivnicu za NATO, mnoga državna ministarstva i agencije će morati ulagati i trošiti puno resursa i napora u postizanju ovog cilja. S namjerom da se izbjegne mogućnost politizacije, koja bi mogla pružiti priliku interesnim grupama da koriste ili interpretiraju podatke kako njima odgovara, smatramo da je najefikasnije prihvatići vrlo jednostavan pristup koji kaže: benificije se nalaze tamo gdje se nalaze prateći troškovi.

Ako je bilo koji trošak napravljen u okviru pregovora sa EU, odgovarajuće koristi moraju biti procijenjene kao one koje proizlaze iz procesa pristupanja EU. Isto tako, ako je trošak vezan sa pristupanje NATO savezu, onda koristi također pripadaju tom procesu. Iako vjerovatno nije idealan, ovaj pristup pak može poslužiti kao polazište za daljnje analize i kriterije za odlučivanje o implikaciji troškova i koristi iz ova dva procesa.

4.3.3. Ekonomski efekti na državnu ekonomiju (direktni i indirektni)

Troškove sigurnosti vjerovatno je nešto lakše procijeniti nego koristi, mada i u tome postoje određene poteškoće. Veoma ih je lako pronaći ako su „skriveni“ unutar državnog proračuna, sagledavajući ih kao „strogog“ finansijske troškove. Ali kada su u pitanju troškovi čije razumijevanje je pod utjecajem opažanja, stvari su malo kompleksnije. Recimo politički troškovi, koji su nedovoljno iskazani i potkrijepljeni ili povećan stepen sigurnosnih prijetnji po državu su troškovi koje je puno teže definisati i odrediti.

Slične dileme ovom unutrašnjem nacionalnom pitanju javljaju se i prilikom donošenja vanjsko političkih odluka, u ovom slučaju o članstvu u NATO savezu. Koliko će uključivanje naše zemlje u ovu vojnu međunarodnu organizaciju doprinijeti sigurnosti građana BiH i da li će se moći objektivno opravdati eventualno uložena sredstva? U kojim

⁵⁶ Szayna S., T., RAND report: Study on NATO Enlargement, 2000 - 2015, Determinants and Implications for Defense Planning and Shaping, 2001., str. 61.

iznosima izraziti prednosti koje nisu finansijski mjerljive, odnosno njihovo artikulisanje je moguće jedino u apstraktnim pojmovima poput korisnika javnog dobra društva koje pruža adekvatnu sigurnost.

U direktne troškove odbrane su uključeni svi troškovi koji su neposredno vezani za uključivanje u Alijansu. U te troškove uključene su reforme koje se moraju provesti u sektoru odbrane, kako bi se postigao optimum kapaciteta potrebnih za interakciju sa NATO strukturama, te osigurao doprinos zemlje zadacima kolektivne odbrane i misija NATO-a.⁵⁷

Svi ovi troškovi svakako predstavljaju „breme“ za bosanskohercegovačke poreznike i slabu ekonomiju, ali se moraju predvidjeti u vojnem proračunu, ako se namjerava ozbiljno pristupiti ispunjavanju deklarisanog vanjsko - političkog cilja. U ekonomskim prilikama koje svakako ne idu u prilog dodatnim budžetskim rashodima, svakako se javlja dilema da li bi ova sredstva bilo efektivnije i korisnije usmjeriti u druge sektore koji se smatraju vitalnijim za zemlju, poput:

- zdravstva,
- obrazovanja,
- socijalnog sektora i slično.

Podjela troškova koji su vezani za integracije u NATO, svrstat ćemo na direktne i indirektne, mada je ponekad teško razlučiti razlike između njih. To jest, teško ih je klasificirati po važnosti, jer se i jedni i drugi isprepliću sa nizom zavisnih varijabli koje određuju značaj u odnosu na unutrašnju i vanjsku politiku države, aktuelne političke ciljeve ili političku strukturu na vlasti. Neki troškovi su prihvatljiviji u određenoj političkoj ili ekonomskoj situaciji, ali da bi mogli donositi prihvaljive odluke i planirati budžetska sredstva potrebno je bliže se upoznati i sa direktnim i sa indirektnim troškovima.

Prvo ćemo evaluirati direktne troškove jer su oni pogodniji za sticanje uvida o potrebnim finansijskim implikacijama. Kalkulacija pojedinih troškova rađena je kroz prepostavke

⁵⁷ Tatalović, S., Hrvatska i europsko sigurnosno okruženje, Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2007., str. 140.

bazirane na iskustvima drugih zemalja i dostupnim dugoročnjim planovima razvoja i aktivnosti Oružanih snaga BiH. Moramo napomenuti da smo sebi uzeli slobodu da napravimo jednu ovaku širu kategorizaciju direktnih troškova jer smatramo da se neki troškovi, poput visine budžeta, ne mogu objektivno sagledavati bez utjecaja integracija.

Pojedine studije nekih zemalja su koristile metodologiju po kojoj su u direktne troškove svrstavali samo izravne troškove članstva vezane za doprinos zajedničkom budžetu i troškove predstavljanja u NATO štabu. Naš pristup je bio nešto širi i baziran na pretpostavci da je veoma teško razlučiti koji bi troškovi trebali biti zastupljeni u ovoj kategoriji a da ne izazovu nedoumice kod čitalaca. Stoga smo se odlučili za ovu proširenu varijantu, mada smo svjesni da i ona može trpjeti opravdane kritike u zavisnosti od pristupa kalkulaciji troškova.

Direktne troškove podjelili smo u sljedeće kategorije:

- Troškove članstva - doprinos zajedničkom budžetu NATO-a,
- Troškove koji se odnose na civilno i vojno predstavljanje u NATO-u,
- Troškove vezane za obaveze naših trupa u zajedničkim operacijama,
- Troškove učešća u zajedničkim aktivnostima NATO-a (seminari, konferencije, zajedničke vježbe, uloga „zemlje domaćina“itd.),
- Održavanje budžeta odbrane na određenom nivou, kako bi se postigla modernizacija i restrukturacija oružanih snaga prema NATO standardima.

4.3.4. Troškovi članstva - doprinos zajedničkom NATO budžetu

U implementaciji principa za zajedničko finansiranje i troškove, zemlje članice odredile su finansijska sredstva potrebna za funkcioniranje Alijanse (sredstva potrebna za konsultacije, donošenje odluka, implementaciju programa i sl.).⁵⁸

Zemlje članice NATO-a doprinose svojim nacionalnim budžetima aktivnostima Alijanse na nekoliko načina, a najznačajniji od tih doprinosova ogleda se svakako u dostupnosti

⁵⁸ Termiz, Dž., Metodologija društvenih nauka - Drugo dopunjeno i prošireno izdanje, NIK „Grafit“, Lukavac, 2009., str. 65.

oružanih snaga te zemlje za NATO misije. Svaka država članica u skladu sa svojim mogućnostima obavezna je izdvajati sredstva za funkcionisanje zajedničkih troškova NATO-a, koje su klasificirane na civilni, vojni i program sigurnosnih investicija (SIP). Neke od zajedničkih vježbi pokrivaju se iz sve tri strukture budžeta NATO-a tj.:

- civilnog,
- vojnog i
- programa za sigurnosne investicije.

Svaka od tih struktura je u formi individualnog doprinosa svake zemlje članice. Troškovi članstva su direktni troškovi i oni se smatraju „extra troškovima“ koji doprinose trima gore spomenutim strukturama budžeta.

Bosna i Hercegovina bi u zajednički budžet, kao i ostale članice, trebala da uplaćuje iznos na osnovu dogovorene formule raspodjele troškova između zemalja članica. Svete koje članice NATO-a uplaćuju u budžet, kojim upravlja NATO, u biti predstavlja samo mali postotak njihovih vojnih budžeta za odbranu. Finansijsko upravljanje zajedničkim budžetima vrši se kroz posebne civilne, vojne i infrastrukturne budžete NATO-a. Pravila i procedure u finansijskom rukovođenju zasnovani su na otvorenosti, fleksibilnosti i poštenim odnosima, i osiguravaju ostvarivanja maksimuma interesa kroz efikasno rješavanje zajedničkih problema.

Ni od jedne zemlje članice se ne očekuje da preuzme veće finansijsko opterećenje nego što bi to bilo pošteno, niti veći udio od onog koji može preuzeti bez ugrožavanja nacionalne ekonomije. Tako bi i vojni budžet naše zemlje trebao bez većih problema priuštiti ovaj trošak. Kriterijumi obračuna udjela svake zemlje u budžetu NATO-a u principu obuhvataju visinu BDP-a ostvarenu u zemlji i kupovnu moć građana.

U skladu sa ova dva parametra, tzv. platežne sposobnosti građana, utvrđuje se i ključ raspodjele troškova za funkcionisanje NATO struktura. Najčešće, manje od 0,5% vojnog proračuna zemlje uplaćuje se na ime zajedničkih troškova za funkcionisanje strukture NATO, tako da bi po sadašnjim parametrima BiH bila dužna uplaćivati oko 1,8 miliona KM na godišnjem nivou.

Zajednički fond koristi se za odgovarajuće funkcionisanje vojne i civilne strukture, za troškove proširenja, poboljšavanja vojne infrastrukture novih zemalja članica, promovisanje NATO-a, za provođenje reformi odbrane novih potencijalnih zemalja članica itd.

U dosadašnjoj praksi BiH je bila korisnik ovih zajedničkih sredstava u raznim oblicima, a kao nova članica i dalje bi mogla očekivati da bi joj se dio uloženih sredstava vraćao u formi podrške NATO-a za prilagođavanju njenih struktura.⁵⁹

4.3.5. Troškovi za civilno i vojno predstavljanje u NATO-u

Kako bi realizirali efektivnu komunikaciju, konsultacije i zajedničko donošenje odluka među članicama NATO-a, svaka zemlja koja pretendira na članstvo treba poslati određen broj diplomata, savjetnika, te vojnog i pomoćnog osoblja u Glavni štab NATO-a.

Sadašnja sistematizacija koju predstavlja BiH u NATO-u predviđa 18 osoba, od kojih je 1 mjesto predviđeno za ambasadora, 4 mesta za politički odjel, 2 mesta za odbrambeni odjel, 6 mesta za vojni, od čega 4 u Briselu i 2 u Monsu, te 5 mesta u administrativnom sektoru.

Što se tiče troškova, bez kapitalnih izdataka za 2008. godine predviđeno je 531.521 KM rashoda za Misiju BiH pri NATO-u. U 2009. godini, popunjavanjem upražnjenih mesta, predviđeno je 316.643 KM rashoda kapitalnih izdataka, što ne uključuje zakup prostora koji iznosi 300.447 KM, kao ni troškove tehničkog sekretara, domara-vozača.

Iz navedenih podataka, ukupan iznos rashoda Misije BiH pri NATO-u za 2009. godinu iznosi 617.000 KM. Sredstva za civilni budžet snosi Ministarstvo vanjskih poslova BiH, a sredstva za vojni budžet i sigurnosno- investicione programe pokriva Ministarstvo odbrane BiH.

Vidljivo je da se najveći dio troškova odnosi na kapitalne izdatke, putne troškove, dnevnice, smještaj, zakup prostora. U ove troškove bi u narednom periodu trebalo uključiti

⁵⁹Vlado, A., Bećirević, E., Demokratija i sigurnost u Jugoistočnoj Evropi, Atlanska Inicijativa – Udruženje za promicanje euroatlanskih integracija BiH, Sarajevo, 2010.

i neke ostale beneficije za osoblje u skladu sa praksom drugih zemalja, troškove obuke i specijalizacijama osoblja vezanog za STANANG, te troškove adekvatnog predstavljanja delegacije zemlje i saradnje sa drugim vojnim misijama, što ujedno predstavlja i zvaničnu obavezu.

Naprimjer, u toku 2017. godine, Ministarstvu sigurnosti su odobrena sredstva u iznosu od 9.121.000 KM, od toga 8.646.000 KM za neposrednu potrošnju i 475.000 KM za PPN NATO EADRCC vježbe.⁶⁰

4.3.6. Troškovi za obaveze naših trupa u zajedničkim operacijama

Učešće u aktivnostima NATO-a koje nisu u direktnoj vezi sa članom 5. Ugovora o NATO-u postale su jedna od osnovnih obaveza zemalja članica. Tako članice NATO-a obezbjeđuju učestvovanje njihovih trupa u misijama i operacijama izvan zemalja članica NATO-a.

Vojne snage i oprema u zemljama članicama nalazi se pod kontrolom nacionalnih komandi, ali njihovi dijelovi mogu biti stavljeni i na raspolaganje NATO-u za potrebe izvođenja specijalnih vojnih zadataka, koji su u skladu sa ciljevima Alijanse. Troškove održavanja trupa i vojne opreme, njihov trening i edukacija, finansiraju se iz individualnog budžeta odbrane svake zemlje članice.

Približavanje BiH punopravnom članstvu u NATO-u zahtijevat će i povećano učešće u mirovnim operacijama koje NATO provodi u svijetu. Najznačajniji angažman na tom planu pripadnici OS BiH imali su kroz učešće u misiji Koalicionih snaga u Iraku. Iako se nije radilo o operaciji NATO-a, ipak je to bila prilika da zajedno sa nekim članicama Saveza doprinosimo izgradnji mira u svijetu.

Troškovi slanja dvije vojne jedinice su značajni u odnosu na ekonomsku situaciju u BiH, ali je taj procenat u ovom slučaju umanjen jer se polovina troškova subvencionira od strane SAD-a.

⁶⁰<http://msb.gov.ba/PDF/Popratniaktuzgodisnji.pdf>, preuzeto, 28.05.2019.

Imajući u vidu opredjeljenje naših vlasti da i u buduće upućuju naše snage u operacije podrške mira, sa finansijskog aspekta to će iziskivati dodatna opterećenja, na i onako skromna budžetska izdvajanja. Ipak, kao dugogodišnji korisnici međunarodne vojne pomoći veoma smo svjesni da je neophodno pružati podršku operacijama mira i u tom svjetlu postoji jasna opredjeljenost našeg političkog vrha.⁶¹

Prema izvorima iz Ministarstva odbrane, angažman naše Jedinice za uništavanje neeksplođiranih ubojitih sredstava (NUS-a) u Iraku u okviru jedne rotacije u trajanju od šest mjeseci koštao je 1.150.000 KM. Znači, za dvije rotacije na godišnjem nivou je koštalo 2.300.000 KM. Sve ostalo, opremanje i logistiku sufinansirala je Vlada SAD. Naša zemlja učestvuje u različitim operacijama mira inkorporiranim u kontinente ostalih zemalja članica, od čega mi pokrivamo 20% operativnih troškova, a ostatak Alijansa.

⁶¹Vukadinović, R., Međunarodni politički odnosi, Barbat, Zagreb, 1998., str. 104.

5. ZAKLJUČAK

Zbog specifičnih historijskih i političkih prilika, uključujući i agresiju, u kojima se našla država Bosna i Hercegovina od sticanja nezavisnosti 1992. godine, članstvo Bosne i Hercegovine u NATO-u većina građana i značajan dio političke i akademske zajednice smatra ključnim strateškim ciljem u sigurnosnom smislu. Kao argumentacija tih stajališta navodi se činjenica da je od 1992. do 1995. godine na Bosnu i Hercegovinu izvršena agresija od strane susjednih država, Srbije i Crne Gore te Hrvatske, a da bi članstvom u NATO-u država dobila stvarnu sigurnost, te na regionalnom i međunarodnom planu. Tu činjenicu potvrđuje i član 5. Sjeveroatlanskog sporazuma koji definira koncept kolektivne (uzajamne) odbrane.

Predsjedništvo Bosne i Hercegovine u martu 2003. godine usvojilo je vrlo važan dokument „Opći pravci i prioriteti za provođenje vanjske politike Bosne i Hercegovine“ u kojem su eksplicitno pobrojani temeljni pravci vođenja vanjske politike države BiH. Već u drugom dijelu tog dokumenta koji je naslovljen „Prioriteti vanjske politike Bosne i Hercegovine“ pobrojani su fundamentalni prioriteti djelovanja Predsjedništva BiH i ostalih relevantnih državnih organa kada je u pitanju priključenje NATO savezu. Ovaj dokument je 2018. godine pretočen u Strategiju vanjske politike Bosne i Hercegovine 2018 – 2023 u kojem se NATO i dalje definira kao strateški cilj, ali sa nešto drugačijom artikulacijom ovog prioriteta, pa se umjesto članstva navodi potreba ispunjavanja odredbi Zakona o odbrani, koji u članu 84. obavezuje sve institucije da u skladu sa svojim ustavnim i zakonodavnim nadležnostima učine sve na ispunjavanju aktivnosti za prijem u Sjeveroatlantski savez.

S obzirom na historijski kontekst i sudbinu Bosne i Hercegovine kao države od samog njenog nastanka, zasigurno je već pomenuti član 5. Vašingtonskog sporazuma, koji svakoj državi članici NATO-a garantira zaštitu ostalih članica Saveza, najbitnija prednost ulaska Bosne i Hercegovine u NATO. Osim te fundamentalne činjenice, beneficije članstva ogledaju se i u drugim sigurnosnim aspektima, ali punopravno članstvo u Savezu donosi i nemjerljive benefite nacionalnoj ekonomiji, ali i mnogim drugim oblastima i djelatnostima.

Jedan od najvećih izazova NATO-a u ovoj deceniji bio je pomoći u održavanju mira u Bosni i Hercegovini, vodeći tamo multinacionalne vojne snage. Stabilizacijske snage (SFOR), koje sada broje oko 32.000 vojnika iz 38 država, podržava napore međunarodne zajednice i Ujedinjenih naroda usmjerene na:

- provođenje mirovnog sporazuma u Bosni i Hercegovine,
- sprečavanje širenja sukoba,
- okončanje humanitarne krize i
- pomaganje u stvaranju uvjeta za obnovu zemlje.

Prioriteti NATO-a u Bosni 1999. godine su bili sljedeći:

- održavanje kontinuirane vojne prisutnosti radi odvraćanja od neprijateljstava i osiguravanje sigurnog okruženja i podrška civilnoj zaštiti,
- postizanje napretka u povratku raseljenih osoba svojim kućama 1999. godine,
- poduzimanje koraka za promovisanje pomirenja između oružanih snaga Federacije i Republike Srpske, te
- razviti ulogu Stalnog vojnog odbora.

U decembru 1995.godine Sjevernoatlantsko vijeće pokrenulo je najveću vojnu operaciju koju je Savez ikad poduzeo, operacija JOINT ENDEAVOR. Provedbene snage (IFOR), multinacionalne snage pod vodstvom NATO-a od oko 60.000 pripadnika, raspoređene su kako bi provele vojne aspekte Dejtonskog mirovnog sporazuma. IFOR je okupio NATO i zemlje koje nisu članice NATO-a u nevidenoj koaliciji za mir.

U decembru 1996.godine IFOR je zamijenjen SFOR-om, tada snagom od oko 30.000 pripadnika. U ljeto 1998.godine dogovorena je tranzicijska strategija za SFOR kako bi se omogućilo postupno i progresivno smanjenje veličine, uloge i profila snaga kako bi se uklopio prijelaz s vojne na civilnu provedbu Dejtonskog mirovnog sporazuma.

U decembru 1998.godine odlučeno je da se počne s usmjeravanjem SFOR-a, s obzirom na to da se ne namjerava neodređeno zadržati prisustvo SFOR-a u Bosni na postojećim razinama, te da se dugoročno ispituju mogućnosti za značajnija prilagođavanja veličine i

strukture SFOR-a. Drugim riječima, prepoznajući da međunarodna vojna prisutnost ne može biti jedini temelj sigurnosti i stabilnosti u Bosni na duži rok, NATO je pokrenuo Program sigurnosne saradnje (SCP) koji daje konkretnе, praktične doprinose jačanju stabilnosti i promovisanju pomirenja unutar Bosne i Hercegovine.

Postati članom elitne skupine zemalja koje dijele zajedničke demokratske vrijednosti u okviru sistema kolektivne sigurnosti, donosi opće koristi koje nije moguće iskazati brojkama ili tačnim podacima i pokazateljima. Nesporan doprinos ogleda se i u ubrzavanju procesa demokratskih reformi i unaprijeđenju sigurnosti i stabilnosti, kako na unutrašnjem, tako i na vanjskom planu. Kao punopravna članica NATO-a, Bosna i Hercegovina može sa respektabilnijih vanjsko-političkih pozicija sudjelovati u rješavanju mogućih konflikata ili graničnih sporova. Navedene prednosti u najvećoj mjeri koristi šira društvena populacija koja veoma teško percipira tu opću korist i mnogo više pažnje obraća na troškove koje iziskuje ovakvo "sigurnosno ulaganje". Živjeti „pod kišobranom“ NATO-a može predstavljati važnu činjenicu za kvalitet i sigurnost života običnih građana, ali se ona veoma često zanemaruje.

Povećan napor koji bi se pristupanjem u NATO uložio u borbu protiv organizovanog kriminala i korupcije od velikog je značaja za Bosnu i Hercegovinu, jer su ovi sigurnosni izazovi identificirani kao glavne prijetnje po sigurnost zemlje. Bosna i Hercegovina u cilju očuvanja političke i ekonomski stabilnosti u svakom drugom smislu u okviru segmenta regionalne suradnje ima veliku potrebu za jačanjem dobrosusjedskih odnosa, pogotovo sa Hrvatskom i Srbijom. U tom smislu, proces priključenja NATO-u omogućava razvijanje te suradnje na najbolji mogući način. NATO kroz Membership Action Plan (MAP), čija je svrha pripremanje zemalja za članstvo, naglašava potrebu da države rješavaju svoje međunarodne sukobe na miroljubiv način poštujući principe OSCE-a, te da teže dobrosusjedskim odnosima. Dobrosusjedski odnosi pridonose smanjenju sigurnosnih prijetnji, te jačanju ekonomski, vojne, kulturne i druge oblike saradnje. Jačanje pravne države, ljudskih prava i prava manjina, također, je još jedna u nizu benefita i društvenih koristi koje državi osigurava članstvo u NATO-u. U pravilima sprovođenja MAP-a propisuje se obaveza država da poštiju i jačaju vladavinu prava i poštivanje ljudskih prava. NATO zahtjeva da buduće države članice poštuju i djeluju po normama i principima koje

zagovara OSCE. Ovim se aspektom stvara jedan širi normativno-pravni okvir čiji pozitivni aspekt implicira na jačanje države, građanskih prava i sigurnosti svih građana.

6. LITERATURA

Knjige i članci:

- 1) Atlantska Inicijativa, Osnovne činjenice o NATO-u, Sarajevo, 2008.
- 2) Beridan, I., Tomić, M. I., Kreso, M., Leksikon sigurnosti, DES, Sarajevo, 2001.
- 3) Beridan, I. Nauka o odbrani, FPN, Sarajevo, 1999.
- 4) Binnendijk, A., Priebe, M., An attack against them all - Drivers of Decisions to Contribute to NATO Collective Defense, Rand Corporation, 2019.
- 5) Bosna i Hercegovina, Akcijski plan za članstvo – Godišnji nacionalni program (period 2019 – 2020), August 2019.
- 6) Bosna i Hercegovina – Predsjedništvo, Strategija vanjske politike Bosne i Hercegovine 2018. – 2023., Sarajevo, 2018.
- 7) Brkić, L., Troškovi pripreme integracije u NATO-slučaj Hrvatske, Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, 2009.
- 8) Cikotić, S., Sigurnosne pretpostavke Bosne i Hercegovine, Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, Sarajevo, 2010.
- 9) Duraković, N., Međunarodni odnosi, FPN, Sarajevo, 2010.
- 10) Dautović, K., Prevencija konflikata u međunarodnim odnosima, Preporod, Travnik, 2007.
- 11) Gallis, P., Belkin, P., Ek, J., Kim, N., Woehrel, S., CRS Report for Congress: Enlargement Issues at NATO's Bucharest Summit, March 12, 2008.
- 12) Grupa autora, NATO Review: NATO's past, present and future, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, Belgium, 2006.
- 13) Kapetanović, A., Latinović, Đ., Bosna i Hercegovina od regionalnih integracija do Evropske Unije, Fondacija „Friedrich Ebert Stiftung“ ured u Sarajevu, Sarajevo, 2005.
- 14) Karaulac, T., Rizik zemlje, strane direktnе investicije i NATO, Centar za visoke ekonomski studije, Beograd, 2008.
- 15) Marić, K., Matić, K., Inozemna izravna ulaganja u Republiku Hrvatsku i usporedba s odabranim nerazvijenim zemljama, Zbornik sveučilišta Libertas, 2018.

- 16) Mladenova, I., Markova, E., NATO's Enlargement and the Costs for Bulgaria to join NATO, Final Report Euro-Atlantic Partnership Council - NATO Individual Fellowship, 1999.
- 17) Muslimović, F., Balkan u vrtlogu politika, BEMUST Sarajevo, Sarajevo, 2001.
- 18) Najetović, Dž., Geopolitički položaj Bosne i Hercegovine u evroatlanskim integracijama Zapadnog Balkana, DES, Sarajevo, 2010.
- 19) NATO, Public Diplomacy Division, Brussels, Belgium, 2006.
- 20) Parker, G., Geopolitics: Past, Present, and Future, Pinter, London, 1998.
- 21) Politika tranzicije i zbrinjavanja prekobrojnog personala Ministarstva odbrane i Oružanih snaga BiH, Sarajevo, 2008.
- 22) Szayna S., T., RAND report: Study on NATO Enlargement, 2000-2015, Determinants and Implications for Defense Planning and Shaping, 2001.
- 23) Tatalović, S., Hrvatska i europsko sigurnosno okruženje, Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2007.
- 24) Termiz, Dž., Metodologija društvenih nauka - Drugo dopunjeno i prošireno izdanje, NIK „Grafit“, Lukavac, 2009.
- 25) Varga, B., Zapadni Balkan: Geopolitika nedovršenih država, 2018.
- 26) Vlado, A., Bećirević, E., Demokratija i sigurnost u Jugoistočnoj Evropi, Atlanska Inicijativa – Udruženje za promicanje evroatlanskih integracija BiH, Sarajevo, 2010.
- 27) Vukadinović, R., Međunarodni politički odnosi, Barbat, Zagreb, 1998.

Internet izvori:

- 1) <https://www.klix.ba/vijesti/bih/sta-za-bih-znaci-aktivacija-map-a-na-putu-ka-clanstvu-u-nato-u/181204080>, preuzeto, 25.05.2019.
- 2) <http://msb.gov.ba/PDF/Popratniaktuzgodisnji.pdf>, preuzeto, 28.05.2019.
- 3) Bijela knjiga odbrane Bosne i Hercegovine, 2005. Dostupno na:
<http://www.mod.gov.ba/files/file/dokumenti/Bijela-knjiga-bs.pdf>, preuzeto, 04.02.2019.
- 4) https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49212.htm, preuzeto, 07.10.2020.
- 5) https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_67655.htm, preuzeto, 07.10.2020.
- 6) https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49178.htm, preuzeto, 08.10.2020.

- 7) https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49202.htm, preuzeto, 10.08.2020.
- 8) https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49127.htm, preuzeto, 11.10.2020.
- 9) <https://www.acbih.org/benefits-of-nato-membership-for-bih/>, preuzeto,
11.10.2020.
- 10) <http://www.strateskealternativa.rs/wp-content/uploads/NATOs-Role-in-Civil-Emergency-Planning.pdf>, preuzeto, 11.10.2020.